

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 11. KVĚTNA 1932

ZA KČ 2.—

Případ Pavla Gorgulova

V. KOENIG

Závěrečný rok první pětiletky

J. E. ŠROM

Statistická metoda dra Brdlíka

JOS. MACEK

Něco z historie francouzské avantgardy

RICHARD WEINER

Hodinu u zeleného diktátora

FRANTA KOCOUREK

Alenka v říši nesmyslů

Na cestě k soběstačnosti — na špatné cestě —
Sokolská zkouška státníkova — My něco víme, ale nepovíme — Racionalisace,
která není hodna svého jména — Boj o zpolitsování Jednoty soukromých
úředníků — Organizace rozhlasu — Stroje a ruce

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

Odborný ženský lékař **Dr. Vepřovský**,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Bankovní dům

PETSCHEK A SPOL.

Praha II, Bredovská 18

Adresa telegramů Petschekomp

POJIŠTĚNÍ

životní
požární
úrazové
povinného ručení
proti krádeži vloupáním
rozbití skel
rozbití strojů
dopravní
proti dešti
krupobitní

nabízí za nejvýhodnějších podmínek

BANKA SLAVIA

PRAHA - BRNO - BRATISLAVA a veškerá zastupitelství

Prázdninové kursy francouzštiny

Institut de Touraine à Tours (Indre-et-Loire) — Českoslovací
30% slevy — Účastníci ve věku 16—25 let 50% slevy na fran-
couzských drahách — Slevy na drahách československých a ně-
meckých pro středoškolské a vysokoškolské studenty

Zprávy: prof. V. ČÍZEK, Praha XVIII, Ořechovka 284

LIDSKÁ PRÁVA

Orgán Ligy pro lidská práva

Květnové číslo obsahuje: Emanuel Rádl: Pravý nacionalismus - Josef Bělina: Stítil se dále - Václav Osvald: Dojmy z Podkarpatska - Přemysl Pitter: A ještě honičky - Zajíček kradl a od nás chtějí otisky prstů - Odzbrojovací konference - Jak se referuje - Vyhráli to - Hladovka ve vězení - Mstivá reakce

Jednotlivá čísla Kč 2.—, roční předplatné (12 čísel) Kč 20.—

Objednávky vyřizuje sekretariát Ligy pro lidská práva
Praha II. Václavské náměstí 7. Telefon 201-71

SVS
15

Nové vydání justičního románu

JAROSLAVA MARIE

PANSTVO V TALÁRU

kteřý byl sensací literárních sezon,
vychází právě v SVS 15

PANSTVO V TALÁRU je jedním z neúspěšnějších románů poslední doby a zároveň i vrcholné dílo Jaroslava Marie. Značné náklady této knihy byly čtenáři rozebrány v krátkých lhůtách, bez ohledu na poměrně značnou prodejní cenu. Zařadili jsme PANSTVO V TALÁRU nyní do edice SVS 15, abychom umožnili jeho zpopularisování, jak toho zaslouhuje vším právem.

Do PANSTVA V TALÁRU vložil autor, povoláním právník, nejen své srdce, ale také své rozsáhlé vědomosti, znalosti prostředí a nejvyšší výměru svých hněvů a lásek. Vychází-li dnes PANSTVO V TALÁRU již po třetí, mluví to jasně o jeho závažnosti, vnitřní pravdě a neselhávajícím účinnu.

„Je to drsné a skřípající, ale má to démonickou sílu jako celý román, jehož rytmus a verva, jehož vášnivá bezprostřednost a přesvědčivost i v bludu představují kvintesenci nejlepších epických vlastností svého autora.“ Právo Lidu.

PANSTVO V TALÁRU vychází jako 8. a 9. svazek edice SVS 15, v níž jsou zařazeny vybrané práce známých našich současných autorů. Svazek za 15 Kč.

Vyžádejte si nezávazně a zdarma prospekt edice SVS 15 u svého knihkupce nebo přímo v nakladatelství
SFINX, B. JANDA, PRAHA, KARLOVO N. 15

Knihy Sfinx

N A B Í D K Y A P O P T Á V K Y

Poplatek za jednu noticku zasláný současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Lékaři, pozor! Prodám za pouhých Kč 3.200.— úplně neporušené dílo:

Halban-Seits: Biologie u. Pathologie des Weibes 1930—1931, 8 dílů v krám-

ské ceně 8.200 Kč. Nabídky do adm. t. 1. pod čís. 119.

U Flory volné byty

(pokoj, kuchyň i jednotlivé nezařízené pronajme. K doptání: Praha XI.,

Sudoměřická 11.

Prodám bibl. bezv. výt. A. S. Puškina. Car Nikita, na

offsetovém papíře. Značka „Kniho- mil“, do adm. t. 1. pod č. 120.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 18. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Dr. LADISLAV P. PROCHÁZKA: „Kdo nepracuje, ať nejl.“ — FERD. PEROUTKA:

Jsme ještě liberály? — JIRÍ HEJDA: Ivar Kreuger. — RICHARD WEINER: Něco z historie francouzské avantgardy. — OTTO RÁDL: Ona. — A. J. URBAN: Začátky kouzelného divadla. — Pohled na parlamentní plenum. — Umělci v hospodářské krizi. — Národ ve smutku. — Dělník, sedlák a inteligent. — Handicap mladé generace v bytovém zákoně. — Nepřírozený dětský hlas.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 11. KVĚTNA 1932

ČÍSLO 19

Případ Pavla Gorgulova

Ruský spisovatel dr. Pavel Gorgulov.

Před námi leží navštívenka, datovaná 28. září 1929, na které je vytištěno:

M. U. Dr. Pavel Gorgulov,
praktický lékař,

býv. hospitant ženské, vnitřní, kožní a pohlavní kliniky
v Praze.

Prerov.

Tato navštívenka s dosti svérázným výčtem tří různých klinik byla vložena do knížky, jež byla zaslána Gorgulovem jako autorem k recenzi redakci jednoho pražského deníku. Recenze se však nedočkala, už proto, že jakýkoli vážný posudek byl vyloučen. Byla by se však nedočkala recenze, i kdyby to její obsah byl připouštěl. Celá věc vzbuzovala instinktivní odpor k samotné osobě autorově. Recensentu, který měl příležitost poznat za svého života velké množství Rusů, nebylo těžko rozeznat, že má co dělat s nejpodezřelejším typem — emigrantským hochštaplerem.

Knih — onen filmový román „Syn jeptišky“, o kterém se nyní po atentátu psalo tolik ve všech novinách — byla ozdobena autorovou podobiznou, pod níž byl vytištěn takový text:

„Ruský spisovatel Dr. Pavel Gorgulov, narozen 29. června 1895 na Kavkaze v Rusku.“

Jestliže autor, vydávající svou prvotinu, nazve sám sebe českým, ruským, americkým nebo jakýmkoli spisovatelem, je v tom vždy kus samozvanosti, domýšlivosti i snobství. Jestliže dokonce o této prvotině mluví ve zvláštní dedikaci jako o „svém prvním dítěti umění“, pak tato vlastní rozhodná kvalifikace je jen dalším důkazem přesvědčení o vlastní genialitě. Jestliže však takový domýšlivý autor má odvalu takovou dedikaci prvotiny věnovati rovnou hlavě státu a osobnosti pokládané za vůdce národa, v jehož středu neznámý autor požívá pohostinství, buď to podezření ještě jiné: podezření z prospěchářství, ne-li hned přímého, pak nepřímého — reklamního.

Domýšlivost neschopného autora je zjev, který nemá v sobě nic zvláštního a není to ještě onen rys, který by byl směrodatný pro charakteristiku: emigrantský hochštapler. Za to nerozpačitost v poměru k prostředí, v němž dostalo se mu pohostinství, je v tom směru dosti charakteristická. Kdo má příležitost pohybovat se v ruském prostředí, pozná často typy, které pokládají za zcela samozřejmé, že Rusovi je vše dovoleno: i balamutit lidi. Je celkem pochopitelné, že kniha putovala mezi vyřazené a byla nalezena po několikadenním hledání teprve nyní, kdy byla tak smutně zaktualisována.

Žurnalista, spisovatel a bývalý
bojovník Přelud.

Po atentátu byla v kapse útočníka nalezena jiná navštívenka, než ta, kterou jsme výše reprodukovali. Její text byl francouzský:

Paul Brede,
Journalist-Ecrivain, Ancien Combattant.

V tomto francouzském textu, i když si jej převedeme na fonetickou naši transcripci: „Pol Bred“ — zůstane nám utajena symbolika, která se skrývá v tomto pseudonymu, jehož užil Gorgulov pro jiné své knihy a politické a časopisecké pokusy. Musíme se uchýlit k ruskému znění tohoto pseudonymu, a tu místo „Bred“ uslyšíme: „Brěd“. Ale „brěd“ — to je hrozné slovo. Znamená vidinu, fatu morganu, přelud. Nemocný v horečce „brědit“. „Brěd“ — toť zlý, chorobný přelud rozpáleného mozku a nemocné krve. A tento „Přelud“ vynořil se v přišernosti v pařížském Rothschildově paláci dne 6. května 1932. Všechny známky svědčí o tom, že čin „Přeludu“ vzešel skutečně z chorobné mysli, ale přece jen nelze se zbavit dojmu, že symbolika je zde až příliš symbolická. A ta nás nutí, abychom si jí dnes povšimli. Nechceme zvedat kámen na celý zástup, kde mohl by zasáhnout nevinné mezi vinnými. Ale ten „Přelud“ z Rothschildova paláce zdá se nám přece jen přeludem, zmaterializovaným z horečky ruské emigrace. Necháváme zatím stranou otázku, zda snad nebyl zde někdo, kdo mu pomáhal k materializaci. Tou se, tuším, zabývá policie.

Syn jeptišky, carský dvůr, ikony,
carevna, diamantový kříž a ostatní
příslušenství.

Z toho, co se psalo o Gorgulovovi po atentátu, je zřejmo, že v soukromém životě dával svému románu „Syn jeptišky“ skutečně autobiografický výklad. Zdá se, že i jeho bývalá prerovská manželka neztratila zcela víru v romantický původ Gorgulovův. Ve „filmovém románu“ je Pavel synem jeptišky Julie. Syn nezná matky, až náhoda jednoho dne je svede dohromady, a jeptiška mateřským srdcem pozná dítě. Podle všech příkazů bulvárního románu nastává srdcelomná scéna zpovědi matky synovi. Ten jí vyká. Matka mu to vytýká, ale syn jí odpovídá, že u sedláků — byl vychován u vesnického statkáře, ovšem že na Kavkaze — není slušné rodičům tykat. Ponechme dále slovo autorovi:

Jeptiška Julie (hrdě a sebevědomě): „Syn kněžny Denisové není přece sedlákem! A sedlákem nebude! O to se ještě postarám já! Ten kříž s diamantem, co visí u vás v pokoji za sklem svaté Ikony, je tvým křížem. Zavěsila ti jej při křtinách sama carevna! Bývala jsem kdysi její společnicí... Ale... Dvůr... Dvorní etiketa...“ (Pausa. Je vidět, jak zápasí s temnou vzpomínkou. Konečně.) „Nuže! Odhalím ti, Pavle, tvoji i mou minulost... Můj otec byl vnukem generála Denisova, jednoho z vítězů nad Napoleonem... Matka moje zemřela — když já byla ještě malé dítě. Nepamatuji se na ni již... A nikdy jsem v životě nezkusila lásku mateřskou... Tatínek mne dal na výchovu do Smolného institutu carevny Kateřiny v Petrohradě, poněvadž mne sám, co důstojník gardy, vychovávat nemohl. Po vykonané maturitě v Institutu byla jsem představena carevně. Oblíbila si mne jako matka své dítě. Za dva roky byla jsem již její společnicí! A právě zde... Nu... náhoda seznámila mne s husarským armádním důstojníkem Pavlem Romanovým, a... Já ho... krátce řečeno, narodil ses ty, Pavle... Můj život u dvora stal se docela nemožným... Dala jsem tebe na výchovu ke statkářům a sama odešla do kláštera...“

Není to kvintesence oněch nesčetných a dojemných líčení, která slychali důvěřiví evropští lidé od roku 1917 v nejrůznějších variantách od nejrozmanitějších dobrodruhů, které odplavila občanská válka na Černé moře, a přes Cařihrad a Balkán vyvrhla na evropské zátíši? Kolik potomků velikých knížat, levobočků členů carské rodiny, knížat a hrabat vyprávělo neznalým a ochotným uším nesmysly a báchorky o ruském životě, o širokých lánech půdy, která patří nešťastnému šlechtici, o tom, jaké bohatství čeká na návrat svého pána a tak dále a tak dále! Skutečně byla doba, kdy zejména v dobrodružné a lehkověrné, krásnému slovu náklonně Francii viděli lidé všude samé velkokněžny, generály, knížata, bojary, a představovali si je, jak asi tančovali kozáčka v nádherných šubách a zlatem a perlami vykládaných kokošníchách.

Někdy ohromil briliantový prsten nebo kříž. Jediný majetek, památka po slavných předcích... Možná však, že také s uříznutého prstu. Tato štafáž vystupuje i u Gorgulova v románu i v životě. Četli jsme přece v jednom bulvárním listě, že Gorgulov vydal svou knihu na vlastní náklad prodáv prsten, který prý mu dala při křtu sama carevna.

Pro jiné stačí menší štafáž: Kavkaz. Kozáci! Kubáň! V Praze se Gorgulov hlásil mezi kubáňské kozáky. Byl odmítnut. Stal se podezřelým tím, že jeho jméno se nevyskytá mezi kubáňskými, kromě toho se ukázalo, že nemá přesné pojmy zeměpisné. Udával, že se narodil v Labinské v Majkopském okruhu, ale Labinskaja měla svůj vlastní okruh.

Gorgulov je zde typickým příkladem dobrodružného typu ruské emigrace. Je zajímavé, že byl podezřelý i v mnoha jiných směrech, ale nikdo se nepřičinil o to, aby byl odkázán na své místo.

Ovšem že jde o ideály.

Syn jeptišky je ovšem vlastenec a idealista. Projevuje se to tím, že svede zároveň studentku a vesnické děvče. To vesnické děvče, Saša, mu déle odolává, a proto si je vezme za ženu. Ale teď jde o hluboké filosofické odůvodnění.

Tož nejprve s ní zpívá a tančí:

„Jsem přece Slovan
a mám rád jen tebe!“

To jej rozohní tak, že si dí: „Saša musí... býti... mou... A záhada mi bude odhalena...“

O záhadách ovšem se mluvit musí, vždyt' podle všech pravidel řádného kých ruská duše musí být temná a záhadná.

Pavel (ku všem slavnostně): „Pánové! Záhada je před vámi! Před celým světem!“ (Protahujíc pravou ruku před sebou do prostoru. Zakryv si oči.) „Zde ona! Ta strašná a osudná záhada lidstva!“ (Pausa.) „Já vidím, jak genij (Veleduch) kulturního člověka se potápí v této hluboké záhadě jako kamínek hozený legrační rukou chlapce do moře!... Ó, ten tajemný chlapec!... On je osud člověka!“

Pak přichází na pořad láhev plzeňského a tyto slavnostní projevy:

Saša (u stolu; slavnostně prohlašuje ku všem hostům předtím nastudovanou větu): „Jsem mladé rolnické Rusko! Vítám vás, bratři a sestry, jménem půdy, jež nás živí všechny! Ať se dnes spojí všech nás národnost, rovnost a svornost! Láska je zárukou k tomu! Ať žije Národní zemědělské Rusko!“ (Staví na stůl podnos se zákusky.)

Pavel (bere Soňu za ruku; slavnostně k Saši): „Milá moje divoká záhado! Rodné mé mladé Rusko zemědělské! Vítám tě, můj upřímný mohutný Národe! Ať spojí nás s tebou národnost, rovnost a svornost! Láska a tento sňatek je

zárukou toho!“ (Ke všem): „Student medik, Pavel Orlov, dnes jmenuje svou nevěstou tuto mladou a krásnou selskou divošku, Sašu Kalininovou, a za týden ona bude jeho zákonitou ženou! Spojení nauky a práce bude uskutečněno! Láskou k Vlasti dojdeme ku štěstí! (Líbá Sašu několikrát.) A záhadě bude konec.“

Je to sice málo srozumitelné, ale za to hluboké. Ostatně Pavel má pro jistotu také svou zásadu: „Kdo mi rozumí, ten mne neodsoudí! Může-li odsoudit mou ideu, mou myšlenku? A kdo mi nerozumí, o toho já nestojím.“

V den svatby však se stane něco velmi zajímavého. Jedna dáma urazí Sašinu přítelkyni a Saša jí ukáže dveře. Načež autor praví:

„Saša skutečně byla dívkou-přírodou, které se ještě nedotkla kultura, totiž takovou, jak si ji představoval Pavel, a stavší se ženou, ihned ukázala svou nezkrotnou povahu... Pavel byl překvapen... On s úžasem cítil, že ideál jím stvořený, slunce jeho života, pomalu zachází, zachází... A už není daleký čas, kdy toto slunce zajde vůbec... A... nastane noc...“

A „zoufale vztahujíc ruce k měsíci,“ recituje své verše:

„Ó, milý čistý ideále!
Proč život tak tě nemá rád?“

Pak je to s tím ideálem docela prosté:

„Zklamání v Saši přivedlo Pavla k zoufalství... A zoufalství přivedlo ho zase ke své staré přítelkyni Věře Nikolské“ — té studentce. Kromě toho Pavel nadjednou cítil, že „byl stvořen pro odbor lékařský... a umělecký...“ Pavel je si „vědom své morální síly“. V čem spočívá? Říká to Věře: „Protože já první vzal tvé panenství, částku tvé duše...“

I vychází na jevo, že celá „záhada“, o kterou šlo v dlouhé historii a hlubokomyslných úvahách, je v tom panenství.

Pavel: „Není to moje filosofie, Věro! Je to pravda. Je to moudrý zákon přírody, jež nás všechny stvořila! Je to hluboké tajemství! Jsem medik posledního ročníku, skoro doktor! Ale vím, že profesori světového jména lámou si hlavu nad tímto tajemstvím, a... Marně! Jaký je vztah mezi panenstvím a duší dívky, dosud nevíme!“

A na konec charakteristika Pavla:

„To nebyl člověk davu, jenž by šlapal nohou zároveň s tisíci... Pavel byl individualista, revolucionář, jenž šel vpředu tlupy... Takovými bývají vůdcové, hrdinové...“

Výsledek těchto vynikajících vlastností byl ovšem skvělý:

„Asi za tuto vlastnost měly rády ženy Pavla...“

Není divu, že Pavel Brěd vydal také pornografickou knihu s vlasteneckým odstínem.

Dnes, po nesmyslné vraždě, řekne každý: To je šílenství! V roce 1929 však při čtení této knihy bylo možno si říci: To je typické.

Neboť velkých slov na přikrytí nejužších pudů slyšeli jsme příliš mnoho.

Hned při prvním výsledku po atentátu byla Gorgulovi položena otázka: „Proč jste spáchal atentát na presidenta? Proč? Můžete to vysvětlit?“

Gorgulov odpověděl: „Bolševismus ničí celý svět. Francie jako celá ostatní Evropa zásobuje bolševiky penězi a tím je podporuje. Zabíjí presidenta, chtěl jsem tím vyvolat konflikt mezi Francií a sovětským svazem.“

Toť ovšem zřejmé šílenství. Ale šílenství zde uskutečňuje to, co zdravý rozum sice neprovede, co však přece se vznáší jako prelud v myslích jistých vrstev.

Jsou v ruské emigraci směry, které za nic na světě nepřipustí, že vláda bolševiků v sovětském Rusku je konečným článkem celého řetězu příčin. Vina se hledá všude, jen ne u sebe. Proto dnešním stavem Ruska nejsou vinní Rusové, ale buď jednotlivci, nebo německé peníze (ač i ty zvoní někdy v těchto kruzích pěkně) nebo vůbec celá Evropa.

Evropa je hlavně vinna, že nevezme vojsko a nejde na bolševiky. Toto přesvědčení kdysi mělo převahu v širokém emigrantském mínění. Vystrážlivění z nadějí na náhlý pád bolševiků opravilo názory z velké většiny i zde. Ale přes to jsou pravicové směry, které všechnu snahu vynakládají na to, aby se Evropa nějak poprala s bolševiky. Bolševikům to dělá jen dobře, utvrzuje to jejich muziku o přípravách na válku.

Ale o to zde nejde. Jde o to, že je to zase typicky ruské: Ať někdo tahá za nás kašpany z ohně. Mezi Rusy a některými panslávy je přesvědčení, že svět je k tomu povinen. Emigrace však nedovedla sama učinit nic. Uvádí, že nemohla, protože poměry jsou silnější než ona. Nedovedla však ani postavit jasný a přesný program. Ale chová přec ve svém srdci výtka, proč to tedy neudělali druzí.

I u nás jsou lidé, kteří často opakují: „Velké Slovanské Rusko nám nikdy nezapomene...“, že jsme totiž netáhli na Moskvu s vlašáckými prapory. Nejednou ruští monarchisté podchytili tuto hrozbu. Ba stalo se, že emigrant, který se nepohodl se svou bytnou, hrozil jí, že to Češi uvidí, až zase bude „veliké svobodné Rusko.“ Jsou to směšné malichernosti dnes, ale co se z nich stává, když vzklíčí v chorobném mozku? Není to sama o sobě už nebezpečně chorobná psychosa?

„Jsem zuřivý protivník bolševismu“, prohlásil o sobě Gorgulov. Zuřivých protivníků bolševismu je mnoho. Ale Pavel Gorgulov v Rusku byl jen v zeleném kádru. A když konečně vytáhl zbraň, pak ji nevytáhl proti bolševikům, nýbrž proti starému francouzskému korektnímu gentlemanovi. Nechtěl bych, aby si někdo vyložil má slova tak, jako bych chtěl, aby Gorgulov spáchal atentát na sovětského komisaře nebo diplomata. Zdá se mi však, že tento postup je také typický. Jen šílenec mohl spáchat atentát na Doumera.

Gorgulov-šílenec je šílenec svého prostředí. Jeho šílený duch je součástí ducha tohoto prostředí. Řeknu, že proto se nemusí pořádat štvance na emigraci. Ale nutno žádat, aby slušná emigrace si udělala pořádek. Příliš je v ní vžit běženecký cit solidarity, který mnohdy kryje, co by kryt se nemělo. Dnes jsou dobří, čestní, poctivě pracující lidé z emigrace v nebezpečí, že se stanou obětí rozhořčení evropské veřejnosti. Tu je příkazem, aby se semkli a oddělili od dobrodružů. Šílenost nevyřazuje Gorgulova z třídy dobrodružné emigrace.

V. Koenig.

p o z n á m k y

Na cestě k soběstačnosti — na špatné cestě

Kdo pozoruje světové hospodářství za poslední rok, nemůže si býti jist mnoha věcmi, ale jednou si může býti zcela jist: přídě všech lodí světového hospodářství se zvolna obracely do jednotného směru a nyní se s napjatými plachtami v závodním tempu ženou k zaslíbené zemi — Autarkii.

Autarkie, soběstačnost — neznámá dosud zem, ve které se však hledají poklady. Zatím vidíme jen tato fakta: postupující autarkie zabíla nejen u nás, ale i v čet-

ných jiných evropských státech mnohý průmysl, který byl vázán na zahraniční odbytiště, postupující autarkie zničí za čas i celý světový obchod. Pokladů zatím nevidíme. Tyto nepoklady však může každý viděti.

Ale není na tom dosti. Autarkické uzavření jednotlivých zemí se co nejdříve setká s četnými novými překážkami, neboť nesmíme zapomenat, že rozkouskování Evropy na více než dvacet států a státek, přírodou nevybavených soběstačností, neslo by při stupňování autarkických metod automaticky s sebou zchudnutí všech těch nesoběstačných státních jednotek, které sice z ciziny kupovati musí, ale platit nebudou moci. Vzdání se importu znamená: zničit si dobrovolně vlastní export. Nechej-li něčí pomeranče a banány, nemohu se divit, jestliže ti, kterým jsem odmítl převzít jejich naturální peníze, nebudou ani chtít, ani moci, odkoupiti moje přebytečné textilie. Neboť budou, dle dnešního stavu věcí, jen v právu, rozhodnou-li se také zvyšovati vlastní cla neb zakazovati dovoz stejnou měrou jako tak činím sám.

Dnes lze mluvit již otevřeně o zániku světového obchodu. O zániku dočasném či trvalém? O tom nás přesvědčí teprve budoucnost. Sledujeme-li však hospodářskou politiku vůdčích států v posledních třech letech, nemůžeme se oddávati optimismu. Ten složitý, leč velmi přesně fungující mechanismus mezinárodního obchodu, kde clearing mezinárodních platů a důvěryplná úvěrová politika umožňovaly nejjednoduššími prostředky prováděti nekomplikovanější obchodní transakce, jsou pomalu již kapitolou historie, a dnešní obchodník a průmyslník, bez ohledu na komfortně vybavené prostředky dopravní, se musí spokojiti distribucí svého zboží z ruky do ruky. Historický výměnný obchod místní nalézá svoji renesanci.

Krach světového obchodu si účastníci z valné části zavinihli sami. Autarkická hesla, hlásající nutnost vlastní soběstačnosti, dovolávající se názorů vojenských strategií a provádějících za každou cenu propagaci dogmat „Buy... (british) goods“ nalezla, při příležitosti prvního velkého porušení rovnováhy světového hospodářství, úrodnou půdu. Celní hrady se, prý z bezpečnostních důvodů, neustále zvyšovaly. Každý si hleděl co nejrychleji všestranně doplniti vlastní průmysl, zatím co existující již dokonale a osvědčené a hlavně — rentabilní podniky, se z větší části obětovaly vyšším, národním zájmům (totiž touze po soběstačnosti). Pokud poválečný hlad po zboží nebyl nasycen, zabýval se málokdo nebezpečím, které hrozilo z překotné industrialisace. Leč trvale vzestupná konjunkturální křivka se pojednou v druhé polovině roku 1929 náhle obrátila a dvojnásobnou rychlostí počala klesati. Za dva roky se zredukoval celkový obrát světového zahraničního obchodu na pouhou třetinu z roku 1929. Německý těžký průmysl, který dříve vždy vynikal velmi dokonalými a hledanými výrobky, zastavil během roku 1931 z větší části svoji činnost. Československý průmysl sklářský a textilní, který si na světovém trhu během doby získal velmi dobré jméno, postupně likviduje.

Světové hospodářství se dalo v kritické chvíli omámiti heslem soběstačnosti. Dnes platí: každý pro sebe a proti všem. Dnešní hospodářství žádá: odstranění úvěrové krise, která jako krise důvěry zatím zcela podvázala veškeré podnikání, vybudovati domácí trh a učiniti se pak zcela nezávislým na cizině. Lze snad uvolniti peníze, jejich velké množství leží nečinně v tresorech bank a jiných peněžních ústavů. Lze konečně i vhodným devisovým nařízením zcela znemožniti platy do ciziny, čili nepřímo tak přerušiti veškeré svazky, které nás ještě obchodně s cizinou poutají. Těžko však bude naléztí tu pravou páku, kterou bychom celý náš hospodářský život za těchto podmínek uvedli opětně v pravidelný chod.

Co s autarkií, když kromě Spojených států a Sovětského svazu nemůže snad nikdo jiný otevřeně prohlásiti, že je zcela soběstačný? — Co s ní, když na př. německý průmysl je i při jeho dnešní takřka třicetiprocentní nezaměstnanosti z 30% odkázán na export? — Co s ní, když je na př. německý dovoz z 80% nezbytný, neboť jej tvoří průmyslové suroviny, potraviny a živá zvířata, zatím co export, pozůstávající převážně z tovarů, je z 80% odvislý od příznivého výsledku konkurenčního boje, který v cizině německé tovary musejí sváděti s tovary domácími či jiných konkurenčních zemí? (Naše československé poměry se od uvedených německých příliš neliší.) Nesmíme zapomínati, že každé umělé oživení domácího konsumu, tedy jako říkají někteří národohospodáři — „urychlené budování domácího trhu“ nese v záplěti u států, které většinu průmyslových surovin musí dovážeti, zvýšení pasivní strany bilance zahraničního obchodu. Čím budeme platiti tyto pro náš průmysl a vlastně pro celé naše hospodářství nezbytné suroviny, jestliže nepředloženo budeme podporovati

autarkické snahy těch, kteří na své izolaci nemohou nikdy tolik ztratiti jako většina exportních průmyslových států evropských?

Uzavřením hranic krisi neodstraníme. Docílíme sice, že do váženého zboží kupovati nebudeme, ale ve většině případech docílíme současně toho, že nebudeme kupovati ani to české zboží, které by mělo sloužiti jako náhrada za zakázané cizí, neboť represalie, kterých se nutně se strany ciziny dočkáme, zbaví i naše továrny práce a část našich lidí výdělků. Začarovaný kruh se stále zužuje. Nezaměstnanost tím nijak neodstraníme, spíše ještě rozmnožíme.

Pouze v spolupráci jest náprava. Spolupráce národů. Je jisto, že cesta ke konečnému cíli bude zejména v dnešní rozhárané a rozeštvané Evropě těžko schůdná, a mnohý z těch, který se zprvu ujme vůdcovství se již zakrátko při slézání některé z překážek zřítí. Cesta k autarkii je bez vzrušení, pohodlná a přímá. Teprve u cíle však poznáme, že jsme vpadli do léčky. Cesta k jednotě je neschůdná a nebezpečná, ale u cíle budeme konečně schopni se vážně obíratí vším tím, co porušilo strukturu dnešního hospodářského života a nebude nám při jednotném postupu tak zatěžko opustiti mnohé, co dnes se nám ještě zdá nezbytným.

Zkrácení pracovní doby, otevření hranic, přísná regulace úvěrové politiky, postupná přeměna forem podnikání, příprava k přechodu k státnímu kapitalismu — pozdější přechod k státnímu socialismu, to vše jsou předpoklady — které v jedinocení mají mnohem větší možnost realizace, nežli ve stavu, jako je dnešní.

* Jaroslav Brož.

Sokolská zkouška státníková

Napsal jsem tu před schůzí výboru ČOS. jaksi úvod a neváhám nyní napsati i závěr. Nejvážnějším problémem výboru ČOS. bylo, zda dovede postaviti pravého muže na pravé místo. Proto záleželo nyní tolik na osobě, která bude postavena v čelo všeho sokolského členstva. Sokolská demokracie vypadá tak, že všechno rozhodování má po této stránce ve svých rukách Praha. A co Praha v současné době dělá po všech stránkách našeho veřejného i národního života, není zrovna nejlepší. Jest tomu tak i v Sokole. Pražské prostředí opravdu nepotřebuje v čele Sokolstva osobnosti, která by byla nad ostatní, poněvadž by byla i nad ty pražské. Pražské prostředí snad si přálo míti starostu, který by uměl řídití dobře sokolské schůze, který by byl dobrým starostou administrativním. Ale Praha nepotřebuje ideového vůdce, Praha nepotřebuje starostu, který by byl svým rozhledem nad ostatními. Proto pražské prostředí rozhodlo se pro dobrého starostu, jakožto starostu administrativního. Žel, že ostatní Sokolstvo šlo převážnou většinou za tímto hlasem. Zase ukázka, jak ještě dovede Praha vést a jak málo toho můžeme očekávati od mimopražského prostředí. Neváhám prohlásiti, že Sokolstvo svou zkoušku státníkovou prohrálo. Býti na světě dr. J. Scheiner, bývala by volba starosty dopadla jinak. Sokolstvo jde ve svém vývoji dolů a nikoliv nahoru. Stačí jen srovnati vedoucí osobnosti dnešní doby s vedoucími sokolskými osobnostmi včerejška a předvčerejška. Nestačí tu výmluva a poukaz, že nemáme takových osobností v čelo Sokolstva, jako byl i dr. J. Scheiner, anebo dr. J. Vaníček. Jest v tom kus pravdy, ale není to pravda celá, poněvadž nikdo, tuším, neodvází se vyvracet mínění, že Sokolstvo má ve svém středu k vedení sokolských věcí i muže schopnější než jaké si zvolilo.

Sokolstvo bylo poslední dobou několikrát postaveno před zkoušku státníkovou, ale vždy tuto zkoušku prohrálo. Že však ji nakonec prohraje tak, jak ji prohrálo, to neočekával nikdo, ani ten největší pesimista. — Ale stalo se. Nezbývá nic jiného než zřítí vývoj věci na vědomí, konstatovati si fakta a říci si, že doba ukáže, kdo měli více pravdy, kdo měli větší a opravdovější zájem o věci sokolské než všichni ti, kteří se domnívají, že jsou jedinými pracovníky sokolskými, že jsou jedinými správnými vykladači Tyršovými, že jsou jedinými správnými sokolskými novináři, že jsou jedinými dobrými znalci Tyršovy tělocvičné soustavy, zkrátka, že jedině oni jsou Sokolstvo a ti ostatní — to jsou jenom takoví věčné nespokojení rejpalové. Kam se podělo Tyršovo: „Věčný ruch a věčná nespokojenost?“ Uniklo z celku a zachytilo se na několika jednotlivcích, aby mohli býti títo jednotlivci při nejbližší vhodné příležitosti kaceřováni. — Sokolstvo má nového starostu a budoucnost ukáže, zda s ním zavlažné také nový duch, to jest duch opravdového a čistého sokolství, prostého všeho nepěkného zákulisí, které tolik vytykáme politickým stranám, ale které — ne, raději si nechám ten závěr zatím jenom pro sebe!

Fr. Loubal.

Živnostenský „Národní Střed“ vytkl národní demokracii, že z osmi jejích senátorů pět je placeno státem, aniž vykonávají svůj úřad a dokonce při tom postupují, a že ze 14 poslanců národně demokratických šest bere ze stejných okolností plat od státu. Je pravda, že Národní shromáždění by si této otázky mělo všimnouti, netýká se to ovšem těch, kteří jsou poslanci a senátory, jsou státními zaměstnanci a své zaměstnání skutečně vykonávají. Ale živnostenskému „Národnímu Středu“ nejde o jádro věci. Říká jasně:

„Neuváděli bychom tyto věci, kdyby nám národní demokracie nevyčítala mrtvého poslance Anděla, a kdyby nám nevyčítala posl. Lišku, který, jak jsme již uvedli, svůj úřad i při své funkci člena zákonodárského sboru vykonává.“

Jinými slovy: živnostenská strana by nevyčítala národní demokracii nic, kdyby národní demokracie nebyla šlápla na kuří oka živnostenských straně. — V témže čísle „Národního Středu“ čteme obranu proti útokům na poslance Horáka. Obrana ne právě průkaznou. Práví se tu:

„Když svého času České Slovo vedlo zuřivou kampaň proti národní demokracii a vyčítalo této straně, že se angažovala pro uhelné dodávky panu Jiráskovi, my jsme byli tehdy tak loyální, že jsme mlčeli, ač víme, že věc jen tak bez opodstatnění nebyla, poněvadž dobře víme, kdo za pana Jiráska intervenoval. Ovšem nár. demokracie chová se jinak. Ta uvítá vše, jen když je to proti živnostenské straně.“

Živnostenská strana tedy věděla, že ta věc s p. Jiráskem „tak jen bez opodstatnění nebyla“, ale — mlčela.

Před válkou — při Švihově procesu — se stalo, že mladočeská strana dávno měla v rukou materiál; použila ho teprve, když to považovala za vhodné. Bylo to jednání, které — plným právem — narazilo na odpor veřejného mínění, které říká: má-li kdo porazit někomu závažné námítky, má s nimi přijít veřejně, a nečekat, až to bude vhodné, až to bude oportunní, až bude situace. Nutno říci, že od těch dob české stranické svědomí trpí hodně na rozšíření. V nejružnějších listech čteme články, které jsou psány na tema; my něco víme, ale nepovíme. Snad s tím přijdeme, až přijdou volby, až bude potřeba silnější munice. Snad s tím přijdeme, přijdete-li vy s něm o nás. Prozatím jsme zticha. Ale víme toho mnoho. — Jindy zase čteme vyhrůžky: jestliže nedáte pokoj, řekneme, jak je to s tím a tím. Možná, že to je jen kalafunový blesk; možná, že jde o obvinění, jehož vyšetření zbavilo by státní pokladnu jednoho parazita, možná, že ten neb onen poslanec nerad ale přece by se loučil se svým křeslem v Národním shromáždění. — Ale listy jen naznačují: dejte si pozor, my na vás něco víme. Leckteré pero, které chtělo psát o věcech, na které by se mělo posvítit, bylo zadrženo: nepiš, není to oportunní. Nepiš, snad přijde doba, kdy to bude lépe účinkovat. V našich stranách je mnoho materiálu o stranách druhých. Materiálu, jehož uvedení a vyšetření by hodně vyčistilo politický vzduch u nás, jehož vyšetření by mnohé zradilo od toho, aby myslili příliš na sebe a své známé. Ale tento materiál leží v šuplicích stran. Není o portunní ho použít.

Případ t. zv. politického uhlí je jedním z takových případů. Strany vědí mnoho, ale neřeknou. Řeknou jen tolik, co vyžaduje situace. Co na tom, že vědí toho na sebe tolik, že by to stačilo na pořádnou bouřku, která by slušně vyčistila vzduch? Co na tom, že prostě svědomí káže mluvit — a to bez ohledu na situaci — tam, kde soudí, že se děje bezpráví, špatná věc? Systém koalice stran by neměl být překážkou, aby strany v koalici vyřídily mezi sebou věci, které mohou škoditi státu. — Proč má jedna koaliční strana mlčet tam, kde dospěla k poznání, že xy z druhé strany poškozují stát nebo zneužívají své funkce? Ale ne: My něco víme, ale nepovíme. My nepovíme, že váš mouřenín je černý, a vy to neřeknete na našeho.

V. Gutwirt.

Racionalisace, která není hodna svého jména

Takřka každého dne čteme o špatných následcích racionalisace, ba mnozí nerozpakují se označovati racionalisaci za přímého původce dnešní světové krise.

Co jest vlastně ta prokletá racionalisace?

Z mnoha — namnoze dosti mlhavých definic — nejvíce nám poví definice „Říšsko-německého kuratoria pro hospodárnost“: „Racionalisace jest včasné využití a použití všech prostředků, které technika a plánovitý pořádek ke zvýšení hospodárnosti poskytují. Cílem jest zvýšení obecného blahobytu pomocí zlevnění, zmnožení a zlepšení

zboží.“ — Dle Taylora: „Vykonati v nejkratším čase, s minimální námahou, nejvyšší výkon, při maximálních mzdách a minimální výrobní ceně.“ Metody, kterými výsledků těchto docílujeme, nalézáme cestou logickou, rozumem. Slovo racionalisace odvozeno jest od latinského ratio — rozum. Můžeme tedy říci, že racionalisace jest: rozumné uspořádání výroby. Přihlédneme však k metodám, kterými se dnes v průmyslu pracuje:

Práce dělníka nahrazuje se prací strojovou, aniž by se opatřilo dělníkovi zaměstnání náhradní. Při strojové práci se dělník méně namáhá, sniží se mu tudíž mzda. Zavedou se pracovní metody, jimiž se zvýší výkonnost dělníka k maximu, mzda se však ponechá; protože však k stejnému pracovnímu efektu jest zapotřebí méně pracovních sil, přebytek se propustí. Mnoho podobných metod je známo každému z denního života.

Co musí bezprostředně následovati? Odpověď dává nám sama doba: na jedné straně nadvýroba, na druhé podkonsum. Výroba zvyšovala se neustále (u některých odvětví průmyslu), bez zření k distribuci, bez zření k imperativu optimálního konsumu, až nastala nadvýroba. Mzdy snižovaly se k minimu, kdy koupěschopnost omezila se na nejdůležitější životní potřeby. Zboží jest stejně mnoho nebo spíše přibývá, avšak konsumentů ubývá, právě jako koupěschopnosti. Zboží přestává se kupovati, sklady se plní, výroba se omezuje; „snižují“ se výrobní náklady tím, že se snižují mzdy, t. j. koupěschopnosti ubývá dále, sklady se plní více, výroba se zastavuje, průmysl dostává se do slepé ulice. — A tu slyšíme samozřejmě otázku: co je vinno? A kdo jen mluví dovede, řekne: racionalisace! Tak se rozumně uspořádala výroba, tak se zavedla racionalisace.

Říká-li ovšem výrobce tomu, že vyrobí více nežli prodá, či že zbavuje svého kupce možnosti nákupu svých výrobků, rozumně a racionálně — racionalisace — to nutno ponechati k rozhodnutí jemu samotnému.

V 11. čísle „Přítomnosti“ píše dr. Štern („Proti falešné teorii“): „Dělník a úředník (čili každý, kdo je v jakémkoliv námezdním poměru), a těch je v každém státě majorita, není pouze zaměstnanec, ale má pro výrobu důležitou funkci spotřebitele. Snižováním mezd snižujeme pouze možnost odbytu nejnütnějších spotřebních statků a zhoršujeme pouze krisi zemědělskou a krisi všech průmyslových podniků...“

Citátem tímto potvrzuje rovnici, postavenou Taylorem: racionalisace maximální prospěch zaměstnavatele + maximální prospěch zaměstnance. Porušíme-li v této rovnici rovnováhu kteréhokoli členu, jakýmkoliv směrem, není to rozumné uspořádání výroby, není to racionalisace, nýbrž jest to nerozumné řízení, neracionalisace. Neklňte tedy racionalisaci, která chce a může uskutečniti nejvyšší možnou životní úroveň lidstva.

Přihlédneme-li k definici racionalisace, shledáme, že zachovávají se povšechně předpoklady: minimální námahy, nejvyšší výkon, minimální výrobní ceny (aspoň někde), ale skoro nikde požadavek maximálních mezd. Takřka každý podnik, který se „rationalisoval“, vzal za základ mzdy, které byly před „rationalisací“ podniku, a tyto určil jako maximální. Avšak chyba lávky! To jsou mzdy minimální, z kterých se za žádnou cenu nesmí srážeti, pakliže se chce mluvit o racionalisaci. Zvýšení mzdy jest investice a sice dlouhodobá. Tak jako od zvýšení výrobního nákladu investic do strojového zařízení očekáváme, že nám náklad vynaložený za určitou dobu vrátí, tak můžeme býti jisti u investice do mzdy, že se nám vrátí nepřímo zpět, v podobě zvýšeného konsumu. —

Ne nadarmo hlásali zakladatelé a průkopníci racionalisace: „Zacházejte s ní opatrněji nežli s vysokým napětím nebo nitroglycerinem. Špatně chápána může natropiti nedozírných škod.“ Snad ty dnešní škody budou pro mnohé poučením, snad ten, kdo racionalisaci nerozumí, dá od ní ruce pryč — jako od vysokého napětí. — Pak bude kletba z racionalisace sňata. —er.

Boj o zpolitování Jednoty soukromých úředníků

Události, odehrávající se v Jednotě českých soukromých úředníků, nejstarší u úřednické organizaci — které vyvrcholí 14. května na jejím valném sjezdu, jsou takového rázu, že se zájem o ně nemůže omeziti jen na její členstvo, nýbrž musí zajímati nejširší veřejnost. Jde totiž o typický příklad tak zvaného sekretářského politiku, která chce bez zřetele k zájmu členstva a proti jeho vůli zavléci odborovou organizaci do

služebnosti, která bude vším jiným, jen ne hájením jeho existenčních zájmů.

Národní demokracie těžce nese, že nemá jako jiné strany svou politickou organizaci soukromých úředníků. Tento nedostatek chce si nahraditi tak, aby nemusela od základu budovati organizaci novou. Proto se chce zmocniti organizace staré a dobře vybudované. Obrací tudíž po řadu let svoji pozornost k Jednotě soukromých úředníků, kde před lety měla jakýsi vliv, o který se připravila svoji zaměstnavatelskou politikou, jejímž nejlepším květem byla stávka bankovních úředníků. Svoji akci založila velmi široce. Za pomoci svých politických sekretariátů a místních organizací zpracovávala odpory Jednoty po celé republice a tak se jí za pomoci oddaných straníků podařilo na mnoha místech prosaditi volbu svých politických důvěrníků za funkcionáře. Tomuto úsilí stála však v cestě osoba Miroslava Grégra, tajemníka Nemocenské pokladny soukromých úředníků, který v intencích zakladatelů Jednoty hájil nepolitičnost a zejména její zaměstnanecký ráz, nechtěje připustiti, aby se z Jednoty soukromých úředníků stala organizace analogická Národnímu sdružení. Stručně tedy řečeno, Miroslav Grégr bránil se tomu, aby šéfem jeho organizace se stal generální sekretář Svazu průmyslníků. Grégr byl vedoucím neplaceným funkcionářem této Jednoty, existenčně však vázán na nemocenskou pokladnu soukromých úředníků, kde zástupci zaměstnavatelů a exponenti národní demokracie měli ve správě značný vliv. Šlo tedy o to, získati ve správní komisi nemocenské pokladny ještě exponenty zaměstnanců, kterými byli také tajemníci Jednoty soukromých úředníků. Nebylo nic snazšího než u těchto tajemníků vzbuditi naději, že pomohou-li odstraniti a tak existenčně zničiti Miroslava Grégra, bude jeden z nich při nejmenším odměněn dobře honorovaným vedoucím místem v pokladně.

Dlužno k tomu ještě dodat, že bylo nutno slíbiti také pro zástupce Svazu průmyslníků rovnocennou prebendu. A tak se tedy členům předsednictva národní demokracie a členům představenstva Svazu průmyslníků podařilo vytvořiti jednotnou frontu placených sekretářů proti nehonoranému funkcionáři odborové organizace. Byla tak vyvolána tak zvaná aféra tajemníka Grégra, kterou má býti maskováno ono úsilí o politické ovládnutí úřednických institucí, jakými jsou Jednota soukromých úředníků a Nemocenská pojišťovna. Meritem osobního případu tajemníka Grégra se v této stručné úvaze zabývatí nehodláme, nechtějíc tak předbíhati výsledkům trestního řízení, vedeného jednak proti tajemníku Grégrovi a jednak jím samým proti účastníkům tohoto komplotu.

V řadě letáků, které před valným sjezdem Jednoty soukromých úředníků vydal k své obhajobě tajemník Grégr, je dlužno věnovati zvláštní pozornost fotografickým snímkům dopisů sekretariátu čsl. národní demokracie, podepsaných generálním tajemníkem drem Horákem, předsedou ústřední organ. komise lékařníkem Dlabolou a tajemníkem úřednického odboru při této straně, S. Čáso. Z těchto dokumentů zcela jasně vysvítá, že akce k odstranění tajemníka Grégra z úřednického odboruého hnutí je dílem společného úsilí politického sekretariátu národní demokracie, Svazu průmyslníků, placených a národní demokracií získaných tajemníků Jednoty. Těmito dokumenty prozrazené zákulisí této akce dokazuje jasně, že aranžérům nešlo o žádnou očistu v nemocenské pojišťovně a dokonce už ne o zlevnění správy, neboť jejím prozatímním výsledkem je skutečnost, že má tato sociální instituce dnes více o dva místoředitelé, kterými jsou bývalý zaměstnanec sekretariátu Svazu průmyslníků dr. Paičl a bývalý generální sekretář Jednoty soukromých úředníků Frant. Kisslinger, a že má personální režii jejich jmenováním zvětšenou o 1/4 milionu ročně.

Nepochopitelné na celé věci je to, že k těmto událostem nečinně přihlížejí úřady, přes to, že Grégrovy dokumenty prozrazují, že další obětí úsilí o zvládnutí zaměstnaneckých institucí zaměstnavateli je i Pensijní ústav, kde má být v nejbližší době také pod nějakou záminkou inscenován útok na některé, národním demokratům nepohodlné vedoucí osoby. Zeela neuvěřitelný jest však fakt, že politické strany, a to zejména socialistické, chovají se lhostejně k tomuto nerovnému boji, který je typickým dokladem bezohledné a neurvalé politiky Svazu průmyslníků a cynismu odborových sekretářů.

Zdá se nám, že meziorganisační internacionála placených tajemníků jest v přítomné době již silnější nežli vliv organizovaného členstva, pro jejichž zájem byly organizace vyvolány v život.

Bude tedy i pro širší veřejnost výsledek valné hromady Jednoty soukromých úředníků názorným dokladem toho, jak dalece pokročilo u nás zbyrokratisování odborových organizací, a zda je možno ještě pro budoucnost počítati s možností orga-

nisovati zaměstnance s vyšší inteligencí na podkladě nepolitickém.

Organisace rozhlasu

Mezi „Právem Lidu“ a „Venkovem“ vznikl ostrý spor o rozhlas, k němuž bezprostřední podnět dala skutečnost, že Radiojournal nevysílal 1. května přednášku Kautskyho z Vídně, když před tím byly stížnosti, že přednášky „Dělnického rozhlasu“ jsou censurovány. V ostrých polemikách byla zdůrazněna nutnost reorganisace Radiojournalu; „České Slovo“ přineslo zprávu, že ministr pošt a telegrafů pověřil své úředníky, aby do týdne vypracovali návrhy na reorganizaci Radiojournalu. Nutnost reorganisace Radiojournalu jest odůvodněna dnešním stavem našeho rozhlasu; dnešní složení Radiojournalu odpovídá v podstatě době, kdy u nás rozhlas začínal, kdy posluchačů bylo několik set, kdy u nás nebylo radioprůmyslu, kdy jedinou představitelkou radioprůmyslu a radioobchodu byla „Radio-slavie“, kdy nebylo statisíců posluchačů rozhlasu, kdy nebylo ještě četných sdružení radioamatérů, kdy nebylo celé řady institucí, které dnes mají živý vztah a živý zájem na rozhlase. Právě tak jako v počátcích našeho rozhlasu se improvisovalo programově, jako se improvisoval program v plátěném stanu ve Kbelích, právě tak složení Radiojournalu vzešlo tehdy ze seskupení těch, kteří tehdy měli zájem na rozhlase. Dnes základna rozhlasu jest zcela jiná, a proto jest nutno organizaci uzpůsobiti dnešním poměrům. Již mnohokrát byla zdůrazněna nutnost p o r a d n í h o s b o r u, který by spojoval Radiojournal s veřejností. Předpokladem dobré práce rozhlasu jest dělba práce; tou bylo by možno oddělit od sebe jednotlivé části rozhlasu, jeho složku technickou, finanční, administrativní a programovou, na které má posluchač největší zájem. Tak by bylo možno vytvořiti základnu a lepší předpoklady pro vyjasnění některých hlavních otázek programových. Snad tato reorganizace, která by umožnila kontakt s novými složkami kulturní práce, by znamenala také osvícení programové práce rozhlasu, po kterém se volá. Snad by toto lepší zastoupení zájmové ulomilo ostrí stížnostem na t. zv. censuru rozhlasu a našlo by lepší modus vivendi různých proudů myšlenkových. Dnes rozhlas opustil již dráhu improvisace. Má již celou řadu zkušeností programových. Různé státy vyzkoušely různé systémy organizace, různou politiku rozhlasového poplatku, různé typy vlastního programu atd.; nelze dnes ještě říci, že rozhlas našel již svoji tvář, že úplně ovládá všechny své rejstříky. Ale doba je jiná než v počátcích rozhlasu, kdy lidé před rozhlase stáli jako před něčím, čeho význam a dosah si plně neuvědomovali. Tato situace, kdy před rozhlase stáli jsme jako před něčím neznámým, dala základní tvar organizaci společnosti Radiojournal. Reorganizace Radiojournalu není tedy dnes požadavkem, který vzešel z novinářské polemiky, ale jest nutností, která vyplývá z rozdílnosti rozhlasu v jeho počátcích (z níž vyšla jeho dnešní organizace) a v jeho dnešním velkém rozmachu.

V. G.

národní hospodář

J. E. Šrom:

Závěrečný rok první pětiletky

I.

Rok 1932 je závěrečným rokem „pětiletého plánu výstavby a socialistické rekonstrukce lidového hospodářství SSSR“, jak zní oficiální název pojmu, dnes již mezinárodně používaného výhradně pod zkratkou „pětiletka“. Původně měla pětiletka sahati od 1. října 1928 do 30. září 1933, ale vzhledem k tomu, že v roce 1930—1931 byl počátek hospodářského roku znova přenesen z 1. října na 1. leden a vzhledem k tomu, že po druhém roce pětiletky bylo raženo heslo „pětiletka za čtyři léta“, posunulo se skončení tohoto obrovského plánu o tři čtvrti roku zpět, takže nový rok 1933 bude znamenati již počátek pětiletky druhé.

Jak byly příčiny, jaká je podstata a jaké jsou výsledky tohoto plánu, který již řadu let udržuje v napětí pozornost celého ostatního světa a který po více než čtyři léta je takřka denním a vezdejším chlebem 162 milionů lidí v SSSR.?

Předchůdcové pětiletky.

Plánové hospodaření není v SSSR. novinkou a také nezačalo teprve vypracováním pětiletky. Předchůdců pětiletky je několik, zejména pak desítiletý plán elektrisace Ruska, vypracovaný inženýrem Kržyžanovským a schválený Leninem již v roce 1920. Lze říci, že tento plán, nad nímž se s úsměškem pozastavoval při své návštěvě sovětského Ruska v roce 1920 anglický spisovatel Wells, je dnes úplně vykonán, ba že byl během uplynulého desetiletí přeměněn ve směru zvýšení některých položek. Také částečné několikaleté plány v některých odvětvích průmyslu, dále desítiletý plán likvidace negramotnosti, směrné plány finanční — to všechno jsou předchůdcové dnešní a budoucí pětiletky, kteří ukazují, že plánování náleží přímo k podstatě sovětského režimu, k jeho charakteristickým znakům, jimiž se, zejména při plánování výrobním, právě snaží odlišovati ve svůj prospěch od anarchického výrobního řádu soustavy soukromovlastnické a kapitalistické.

Vzrůst obyvatelstva a nutnost průmyslové výroby.

K této širší, řekli bychom programatické příčině pětiletky, lze připojiti příčinu další, již jest jednak zásadní rozdílnost sovětského režimu od režimů jiných, jednak nesmazatelný fakt, že v sovětském státě přibývá ročně 3.5 mil. lidí proti 2.25 milionům, které přibývají v celé ostatní Evropě. Je jasno, že odlišný režim sovětský, který se v ostatním světě politickém i hospodářském žádné přízni netěší a který se svým vlastním odporem vůči ostatním systémům tají, je via facti nucen ohlížeti se po samostatném uspořádání svého hospodářského života, když nota bene má k tomu snad jediný ze všech států světa všechny přirozené předpoklady. S tohoto hlediska jeví se nám tedy pětiletka, která má dáti základ k soběstačnosti sovětského státu ve všech takřka ohledech, jako výslednice vnějších sil nepřímo působících na sovětský systém ve směru jeho hospodářské izolace a sil vnitřních, které neviděly z dané situace jiného východiska, než právě v rychlé, plánovitě výstavbě a přestavbě sovětského hospodářství. Je také jasno, že přírůstek 3.5 mil. lidí ročně ve státě zaostalém lze velmi těžko užíviti, není-li postaráno, aby tato zaostalost, většinou zemědělská, byla odstraněna co nejrychleji jednak mechanisací práce, jednak rozšířením celkové produkční základny. A poněvadž ve 20. století je tato rekonstrukce převážně zemědělského státu možna jedině pomocí vyvinutého průmyslu a ježto v zemi, jež zrušila soukromé vlastnictví na výrobní prostředky, je hlavním výrobcem stát, tedy centralisovaná státní moc, je jasno, že tato nová obrovská výrobní jednotka svůj podnik provede plánovitě a programaticky, stejně jako soukromý vlastník a podnikatel staví i svůj individuální podnik podle určitého plánu a programu.

Pětiletka a obrana země.

K těmto, řekli bychom, širším příčinám vzniku pětiletky jest třeba připojiti řadu příčin užších, avšak stejně důležitých.

Je to v první řadě snaha vytvořiti průmyslovou základnu pro vojenskou obranu státu. Nejen pluh, rádl, brány a traktory, nýbrž i meče, pušky, děla a tanky žádal si sovětský stát, jakmile pocítil, že politicky je jeho režim v danou chvíli zabezpečen a že nebezpečí by mohlo hroziti pouze v případě konfliktu se světem vnějším. Revoluční režim začal se opevňovati, rapidně narůstaly mu mocenské choutky, rapidně vzrůstala před jeho pronikavými očima domnělá i skutečná nebezpečí, nutící jej, aby si plánovitě vybudoval

to, co ostatní již dávno mají a co v mezinárodní politice států v případě konfliktů až dosud mluvilo poslední slovo.

Nejvydatnější agitace.

Sovětský režim však svou imponantní pětiletkou chtěl ukázat světu odpůrců svou životaschopnost a svou dovednost, chtěl ukázat, že není pouze negativním zjevem destrukce, nýbrž i pozitivním činitelem konstruktivním, že dovede organisovati a usměrniti živé své síly ve prospěch věci vskutku dobré a kulturní, že dovede vyvést stát po staletí zanedbaný, na jehož polích v druhé čtvrtině 20. stol. ještě oralo kolem 8 milionů dřevěných pluhů, tempem co nejrychlejším na dráhu intenzivního hospodaření světa západního, avšak pod organizačními principy jinými, než kterými je řízen život všech ostatních národů a států, pod organizačními principy socialistického kolektivismu.

A sovětský režim svou imponantní pětiletkou chtěl ukázat světu sobě blízkému, zahraničnímu proletariátu všech zemí, že jeho stát „dělníků a rolníků“ je vzorným státem zdatných lidí, kteří se dají dobrovolně usměrniti k velkolepým výkonům. Tím měla být provedena nejmocnější, nejnákladnější, ale také nejvydatnější agitace mezi pracujícími vrstvami západu a zahájena mnoholetá účinná a při tom docela legální propaganda, směřující k revolucionisování západu, když jeho revolucionisování všemi jinými cestami dosud vlastně zklamalo a nepřineslo žádného výsledku.

Proč se opustil Nep.

K těmto užším příčinám vnějšího rázu přistoupily dokonce i vlastní úzké příčiny vnitřní, pramenící jak z moře sovětského obyvatelstva zemědělského, tak i z vnitrostranické nejednotnosti ve vedoucí a diktátorské komunistické straně, hledající nejhodnější cesty k provedení marxistického a leninského programu.

Bezprostředně před vypracováním pětiletého plánu a celkem tedy v pátém a šestém roce trvání nové hospodářské politiky pověstného NEP-u, byla situace asi tato:

NEP sovětskou vesnici diferencoval a během pěti šesti let rozložil na tři vrstvy: rolníky zámožné, výsměšně nazývané „kulaci“ (od slova „kulak“, znamenajícího pěst sevřenou, lakomou), rolníky střední a rolníky chudé. Tato diferenciací byla nevyhnutelným důsledkem tržní svobody. Revoluce dala sice rolníkovi půdu a to všem vrstvám stejným dílem, nedala mu však živý a mrtvý inventář a nedala nižším vrstvám rolnictva dovednost hospodařiti, ba ani chuť k samostatnému hospodaření. Je přirozeno, že během řady let bývalý zámožný rolník s inventářem, zkušenostmi, dovednostmi a často úctyhodnou pracovitostí domohl se znova blahobytu i když snad měl s počátku stejný plošný příděl půdy jako jeho soused, jenž býval před revolucí zemědělským nádehem. Tento proces urychlila sama vláda tím, že postupně dovolila nájemnou práci na půdě, pronájem půdy a podobně a poskytla zvláštní prémie za větší výnos, meliorace atd. Bylo jen přirozeným důsledkem tohoto pochodu, že zámožná část vesnice, číselně znamenající pouze 5 až 8 procent obyvatelstva, ale přispívající takřka výhradně k zásobování měst a průmyslových středisek, začala brojiti proti fiskální politice vlády a žádala dokonce jistá politická práva. To ovšem vedoucí a diktátorská komunistická strana nemínila v žádném případě dopustiti, pro ni politicky plnoprávným byl jedině proletariát průmyslový, jak ostatně tomu je dán názorný výraz v sovětské konstituci. Zbohatlá část vesnice začala zato sabotovati státní politiku zásobovací a nepřímo i obnovu sovětského průmyslu, pokud tato spočívala na dodávkách strojního zařízení, koupeného za vyvezené obilí. Velcí sedláci zadržovali své obilí, státu odváděli jen nepa-

trné procento. Jak velká byla jejich moc v době 1925—1926, o tom svědčí na příklad tento údaj: zámožní rolníci, ač jich bylo asi 7% všeho vesnického obyvatelstva, drželi ve svých rukou na 33% veškeré zemědělské produkce, převážně ovšem obilí. Tím vlastně měli v rukou nejen zásobování velké části měst a průmyslových středisek, nýbrž mohli v případě odporu podvázat veškeren sovětský vývoz obilní, který v těchto letech byl hlavním článkem sovětského zahraničního obchodu a vynášel kolem 200 mil. dolarů ročně. Neměla-li sovětská vláda vystaviti se nakonec libovůli kulaků a učiniti jim i politické ústupky, čili sama sebe postupně a nenávratně likvidovati, musila učiniti kroky, které by toto nebezpečí trvale odstranily. K důkazu jisté prozíravosti sovětské vlády slouží to, že tato likvidace kulacké moci a kulaků samých co silné vesnické třídy nebyla provedena naráz. Nejprve byl učiněn pokus zničití moc kulaků praobyčejnou konkurencí. Tvoření státních obilních velkostatků, t. zv. sovchozů, mělo v této době nahraditi státu obilí, jež by jinak musil kupovati od kulaků, a dáti mu je do rukou v takovém množství, aby jim mohl podle potřeby manipulovati a manévrovati na vnitřním trhu a regulovati tak ceny čistě soukromohospodářsky na základě zákona o nabídce a poptávce. Toto tvoření velkých pozemkových celků, t. zv. obilních továren, znamenalo také vlastně návrat k původnímu bolševickému programu a bylo proto velmi snadno prosaditi je v příslušných instancích strany, i když jistá část komunistů vlastně do dneška se s tím nesmířila a na příklad Bucharin zastupoval myšlenku, že kulaka bude možno mírnou cestou přivésti k socialismu. Násilné represe proti zámožnému rolnictvu začaly teprve později, když sovětská vláda si nahradila úbytek z tohoto sektoru jinde. Tedy stručně řečeno politika vytlačení kulaka, nebezpečného hospodářsky i politicky sovětskému režimu, vedla postupně k tomu, že musily býti hledány nové formy zemědělské produkce a ty byly pak rovněž vtěleny v pětiletku.

Boj o generální linii.

Ovšem jednou z nejhlavnějších příčin, proč bylo k pětiletce přikročeno ještě dříve, nežli se NEP náležitě vyžil, byla situace uvnitř komunistické strany a snaha přikročiti pevnou nohou a radikálně ke skutečnému provádění bolševického programu, k výstavbě socialismu v jednom, izolovaném státě, když spekulace na světovou revoluci zklamala.

Nebylo snadno sjednotiti stranu na tomto programu okamžitého velkorysého provádění plánů, vedoucích k uskutečnění socialistického řádu v jednom státě, na programu tak zvané generální linie strany. Boj o tento program zůstane v dějinách bolševické strany historickým mezníkem. Sám o sobě není pouze zápasem ideologickým, nýbrž velmi rozmanitou směsí boje programatického se sváry, rozpory a ambicemi osobními, není pouze bojem o novou organizaci státu, nýbrž v pravém slova smyslu také osobním bojem o moc, o odstranění jistých nepohodlných osob a nahrazení jich kádrem novým, většinou ovšem mladším a nezkušenějším, ale za to ráznějším a bezohlednějším, schopným však také větších osobních obětí.

Boj v komunistické straně SSSR. o tak zvanou generální linii, jejíž praktickou emanací první pětiletka vlastně jest, spočíval hlavně ve sporu o tom, je-li možno v jednom jediném státě, k tomu izolovaném od světa ostatního a neobyčejně zaostalém, přistoupiti k praktickému provádění socialismu, či zda je nutno čekati, až k tomuto státu připojí se revolucionisované státy jiné, rozumí se státy velké, a věsti zatím v tomto mezidobí pouze politiku udržení vládní moci za pomoci zásad nové hospodářské politiky. Trockij a trockismus byli proti thesi generální linie, tvrdíce, že v izolovaném

státě zaostalém i když je sebe větším, nelze socialismus provést, že je sice třeba provádět politiku industrialisace, ale výhradně na účet zemědělců, jakožto vrstvy revolucí nejvíce ziskavší, při tom však respektovat co nejvíce mezinárodní proudy revoluční, kráčet společně s nimi sevřenými řadami vpřed a vhodnou politikou mezinárodní manévrovat směrem k nové světové vlně revoluční. Jádrem strany však, v čele se Stalinem a celou skupinou sovětských předáků, v níž tehdy byl ještě také Bucharin, Rykov, Tomskij, ba částečně i Zinovjev a Kamenjev, odvrhlo tyto these a schválilo pětiletý plán výstavby, jak jej vypracovala státní plánová komise, vedená tehdy zmíněným již Kržyžanovským a Strumilinem. Boj ve straně, který v konečné fázi byl vlastně osobním bojem Trockého proti Stalinovi, ač Stalin, stoje sám více v pozadí, tuto stránku boje dovedl výborně maskovat a do ideologického šermu posílal většinou své spojence, skončil tím, že Trockij i tisíce jeho přívrženců nejen že byli ze strany vypuzeni, nýbrž byli prohlášeni za protirevolucionáře, proti nimž použity byly hrubé represe. Není divu, že Trockij a trockisté začali tenkrát mluvit také o sovětském Thermidoru.

Ale pětiletka vedla později ke sporu i na druhém křídle komunistické strany, totiž na pravici. Již během jejího provádění, kdy ukázaly se značné obtíže co do dodržení jejího industrialisačního tempa, vystoupila značná část komunistů pod vedením Bucharina, Rykova a Tomského proti silnému tempu industrialisace a žádala jeho zabrzdění a usměrnění podle daných prostředků státu. Tato opozice dokazovala, že současná intenzita pětiletky — bylo to ve druhém roce jejího provádění — ukládá příliš velké oběti jedné generaci a že je prováděna vlastně na základě jakési novofeudalistické exploatace sovětského zemědělce. Je třeba tempo zabrzditi, stavěti dále podle prostředků, které jsou po ruce, nikoliv na základě trvalého a dlouholetého strádání milionů.

Vedení strany vyvstalo i proti těmto názorům a nositele jejich potřebovalo a od rozhodování ve straně i státě dokonale odstavilo na druhou kolej. Pro poměry v sovětském státě i komunistické straně je příznačné, že velká část přívrženců obou opozičních proudů postupně kapitulovala a kajičně přiznala své omyly. Dnes jsou již jen jednotlivci, kteří kajičně prohlášení nedali a proti těm jedná se stejně, jako jednal s politickými zločinci kdysi carismus.

Zásady, které vyhrály.

Politická linie dnešního vedení, v jehož čele je dnes Stalin, jako všeobecně uznávaný vůdce a theoretik i praktik dnešní fáze sovětské revoluce, spočívá po všech těchto bojích, částečně již dobojovaných, částečně ještě vedených, na těchto zásadách:

Výstavba socialistického řádu je i v jediném státě možná a proto je nutno v SSSR k ní přikročiti, provést ji v čase pokud možno nejkratším, přesně podle směrnic Marx-Leninových.

Proto je třeba vésti rychlé tempo industrialisační pomocí mobilisace všech prostředků státu i akumulace soukromé a to i za cenu strádání a odříkání veškerého obyvatelstva. Lepší rád příští veškery tyto oběti nahradí.

Rychlá a všestranná kolektivisace zemědělství je nutným důsledkem industrialisace a musí býti spojena tam, kde je úplná, s nezbytnou a generální likvidací kulaků jako třídy.

Dalším důsledkem této politiky je transformace NEPU nejprve na státní kapitalismus a pak úplná jeho likvidace.

Všestranné hospodářské a rychlé vybudování státu je nutno také z důvodů státní bezpečnosti, proto zvláštní pozornost musí býti věnována tomu průmyslu, který lze snad-

no transformovati na válečný, neboť i zde nezávislost na cizině musí býti naprostá.

Ze všech těchto příčin, jak právě byly stručně vylíčeny, došlo tedy k tomu, že pětiletý plán nejen byl vypracován, nýbrž i prováděn a dnes z větší části také proveden.

Podstata pětiletky

je pak přibližně tato:

Státní hospodářství a vůbec celé hospodářství národní (v sovětském státě důsledně se říká „lidové“) má jí býti vybudováno a přebudováno pomocí obrovských investic — původně mluvilo se o 78 miliardách rublů, t. j. asi 40 miliardách dolarů, neboli 1340 miliardách Kč! — na podkladě číselného i věcného plánu, který přihlíží jak k přirozeným možnostem a potenciálnímu bohatství státu, tak i ke stupňovanému a zevšeobecňovanému pracovnímu napětí i jiným osobním obětem všech živých sil v sovětském státě. Plán ten zasahuje téměř všechny obory lidské činnosti. Jde od věcí základnějších k podrobnostem, často však zachází až do směšností, když na příklad stanoví také silně vzestupnou křivku cizineckého ruchu a příjmy z něho v cizích valutách při naprostém nedostatku potřebných k tomu zařízení, nebo když se snaží vytvořiti plán k produkci literární, zejména dramatické, nebo v průmyslu automobilovém při naprostém nedostatku silnic, nebo líčí úměrný vzestup nemocí a pod. Pětiletka zasahuje sice ve svém původním vypracování zejména průmysl, zemědělství, obchod vnitřní i zahraniční, finance, družstevnictví, školství, dopravu, zdravotnictví, sociální péči atd., ve skutečnosti se však zúžuje na dva hlavní problémy a to:

1. Vybudovati sovětský těžký průmysl a podsunouti tak pevnou základnu pod další průmyslový vývoj.

2. Vytvořiti nový typ zemědělství, který by rozřešil jak otázku vnitřního zásobování, tak i problém venkova a jeho poměru k městu, čili rolníka k dělníku.

J o s. M a c e k:

Statistická methoda dra Brdlíka

Pan prof. Brdlík ve 14. čísle Přítomnosti praví v odpovědi dru Šternovi (který se před tím odvolal na moji repliku dru Brdlíkovi v P r á v u L i d u, ze dne 28. února), že „10. března ve Venkově vyvrátil podrobně všechny námitky prof. Macka, a ten mi dodnes už vůbec neodpověděl“, a dokládá, že „to pro dra Šterna patrně nic neznamena“, neboť v článku Šternově „se napařád opakují věci, jejichž nesprávnost nebo nevýznamnost jsem už prof. Mackovi a jiným ukázal“.

Dr. Brdlík si tedy tímto projevem říká o odpověď, kterou jsem mu vskutku zůstal dlužen z důvodů, které čtenářům P ř í t o m n o s t i jistě vysvitnou z následujícího vylíčení.

Dr. B. ve své řeči v Zemědělské jednotě, 14. února 1932, říkal mimo jiné, že „ceny zemědělských výrobků, určující (dle něho) kupní sílu téměř dvou pětín obyvatelstva, klesly již o 22 procent pod zlatou paritu, zatím co hodinová mzda dělnictva v Praze, podle šetření Státního úřadu statistického, je o 49%, a týdenní jeho výdělěk 33% nad zlatou paritu. Index tohoto výdělěku přesahuje o 40% index životních nákladů u dělníků ve starých domech. Nynější reálná mzda dělnická je dokonce o 20% vyšší než za vystupňované průmyslové konjunktury roku 1928.“

Poněvadž toto tvrzení mne překvapilo — bylo zajisté očividně nesprávné — dotázal jsem se dra B. veřejně v P r á v u L i d u, odkud má svoje data o vzestupu reálných mezd našeho dělnictva, poněvadž Státní úřad statistický provádí šetření o pohybu reálných mezd jen ve Velké Praze, a to na podkladě mzdových s a z e b (ne výdělků) u 32 odborů, jejichž mzdy jsou upraveny kolektivními smlouvami. Při tom se považuje za reálnou mzdu kupní síla plně mzdy nominální (jako by dělník pracoval plnou pracovní dobu) a za měřítko životní míry slouží index životních nákladů pětičlenné děl-

nické rodiny v Praze. Poznamenal jsem, že dle tohoto šetření, vezme-li se jako základ reálná mzda r. 1923 = 100, byla roku 1928 vyjádřena číslem 102, a podle spolehlivé informace by za rok 1931 toto číslo bylo 113. To však že je v Praze! A tážal jsem se dra B., odkud on má svoje číslo 20% vzestupu reálných mezd našeho dělnictva od roku 1928 do 1931? — Dále jsem uvedl proti jiným tvrzením dra B. řadu námitek, ale ty zde nebudu opakovat, protože těch se teď dr. B. nedotýká.

Na to dr. B. odpověděl ve Venkově delší statí, z níž jsem po bližším studiu poznal, že on nesrovnává reálné mzdy tak, jak je Státní úřad statistický zjišťuje a publikuje, při onom vyšetřování pražském v t. zv. váženém indexu reálných mezd (v němž se bere zřetel na měnící se procento dělnictva, bydlicího ve starých a nových domech), nýbrž, že si dr. B. sestavil indexy reálných mezd pražských jen se zřetel k dělnictvu, bydlicímu v domech starých, a z toho pak udělal závěr, že reálná mzda dělnická (každý to chápal jako by šlo o průměr všeho dělnictva československého) stoupla o 20%! — Čtenář může posoudit, jaké chyby se zde dr. B. dopouští, když dle šetření Státního úřadu statistického poměr dělnictva, bydlicího v starých i nových domech pražských mění se tak, že v r. 1923 byl 27½ : 1, roku 1928 už jen 5 : 1, a v r. 1931 pouze 1½ : 1. — Tento přesun dělnictva (hlavně mladého) do nových domů znamená ovšem větší výdaj ze mzdy na činži, čili pokles reálné mzdy, pakliže mzda nominální nestoupá tak, aby onen zvýšený výdej na činži vyrovnávala. Státní úřad statistický ve svých indexech oněch pražských reálných mezd, bere zřetel na tuto změnu v činžích ve svém, t. zv. váženém indexu reálných mezd pražských. Ale to se dru B. nehodilo, a tak si vypočítal indexy reálných mezd pražských jen pro dělnictvo, bydlicí ve starých domech, a došel k těm svým 20%, ačkoli ve skutečnosti vzestup reálných mezd pražského dělnictva byl zcela jiný. Když by se totiž srovnávala reálná mzda v průměru za celý rok 1928 a za prosinec 1931 (jako to neprávem činí dr. B.), dostal by se rozdíl 13.85% při srovnávání mzdových sazeb hodinových a 13.79% při srovnávání sazeb týdenních. Když by se však správně srovnával měsíc a měsíc, tedy prosinec 1928 a prosinec 1931, došli bychom k rozdílu v reálné mzdě při sazbách hodinových 9.63%, při posuzování sazeb týdenních 10%. Tedy vzestup reálné mzdy pražského dělnictva se nám objeví zrovna poloviční oproti tomu, který si vypočítal a veřejně hlásal dr. B. — Další chyba dra B. je v tom, že on předkládá veřejnosti, jako vědecky zjištěné faktum, 20% vzestup reálných mezd dělnických na základě cifer, které jsou vypočteny ze mzdových sazeb hodinových nebo týdenních, nikoli ze skutečných výdělků, dosažených při práci omezené, někdy na tři, čtyři dny v týdnu. Při tom (jak vidět z hořejšího citátu, doslovně vzaté ze zprávy ČTK.) mluví o výdělcích, ač statistika dělnických výdělků a jejich kupní síly dosud nebyla nikde uveřejněna. — A konečně dr. B. užívá výsledků ze svého indexu reálných mezd pražského dělnictva, bydlicího dnes asi ze tří pětín v starých domech (poslední uveřejněná data Stát. úřadu statistického jsou za rok 1931) k agitaci pro snížení mezd vůbec: „Tíseň musí proniknouti až do všech domácností, aby chom přes všeobecnou úspornost propracovali se zase do lepších poměrů.“ Okřídleným slovem, jehož perutě kůž se nezálom ani za desetiletí, nechť zůstane passus z řeči dra B. o přepychovém konsumu vepřového masa — při těchhle výdělcích — kterým prý „stoupá sice živá váha národa, ale je to investice do kanálu“.

Když jsem po odpovědi dra B. ukázal v Právu Lidu jeho metody statistické, tážal jsem se ho: „Považujete svůj postup při výpočtu reálné mzdy pražského průmyslového dělnictva a změny této reálné mzdy za vědecky správnější než postup Státního úřadu statistického? Žádáte ještě, abych odvolal svoje pochybnosti o správnosti Vašich čísel?“ Na to dr. B. ve Venkově mi odpověděl, že prý „údaj Státního úřadu statistického (o reálných mzdách) pro 1928 jest uveden nesprávně. Byly totiž při publikaci přeházeny nadpisy sloupců. Proto prý toho údaje o reálné mzdě nepoužil a vypočítal si sám reálnou mzdu!“ Tato obrana dra B. charakterisuje. Je pravda, že v č. 111—112, roč. XI. Zpráv Stát. úřadu statistického z r. 1930 učiněna tisková chyba, a tak došlo k přehození hlaviček u sloupců 4, 5 a 6 na str. 916—17, ale dr. B. tuto očividnou chybu zjistiv, nepotřeboval nic počítat, nýbrž pouze zatelefenovat St. st. úřadu o vysvětlení, které by byl zrovna tak dostal, jako dostal on (i já) některá dosud neotiskovaná data z poslední doby. Když si však tu reálnou mzdu sám počítal,

měl ji počítat stejně objektivně jako St. úřad statistický, totiž se zřetel na klesající počet dělnictva, bydlicího v starých domech. Ona tisková chyba ostatně byla opravena na zvláštním červeném lístku, přiloženém k č. 170/71 Zpráv SÚS. z r. 1930, tak, jak se to dělá vždy, když se taková nehoda stane. Letos v únoru (1932!) se dr. B. nemůže vymlouvat na tiskovou chybu, udělanou r. 1930 a opravenou téhož roku. Ale dr. B. potřeboval si „vypočíst“ index reálných mezd u dělnictva oněch pražských závodů, pokud bydlilo ve starých domech: s tím pak operoval tak, že kdo ho poslouchal, domníval se, že vskutku stoupla reálná mzda a tedy blahobyť dělnictva v celém státě o 20% nad stav v roce dobré konjunktury 1928.

Dr. B. se brání poukazem, že řekl svým posluchačům, že se jedná o pražské dělníky ve starých bytech, když mluvil o tom vzestupu reálné mzdy dělnictva. Ukázal jsem doslovným citátem z ČTK. hned zpředu, jak to dr. B. řekl, a ukázal jsem v Pr. L., nejen jak to svým posluchačům řekl, ale také jak to napsal svým čtenářům ve své první odpovědi ve Venkově. Řekl to — jak patrně — na jednom místě svých vývodů, ale jen ve spojení s údaji o životních nákladech dělníků v starých domech a v dalších svých vývodech o reálné mzdě už o starých domech nemluvil, nýbrž postupoval tak, že čtenáři oněch vývodů se domnívali, že se jedná o reálnou mzdu dělnictva pražského, ba dokonce vůbec československého. Ale patrně to byla chyba čtenářů — dr. B. jim přece cosi řekl o starých pražských domech! Obyčejně řečníci neříkají svým posluchačům, že je neradí a proti své vůli uvádějí v omyl statistikami. Dr. Brdlík je výjimkou — on na to své posluchače a čtenáře upozornil. Je její chyba, že mu neporozuměli. Moje chyba patrně byla, že jsem dru B. pomohl počítat jeho posluchače o tom, co jim tedy dr. B. sám řekl, a čemu oni bohužel neporozuměli. Patrně byla chyba, že jsem veřejně upozornil, že dle úředních dat Státního statistického úřadu vzestup reálné mzdy v pražských závodech — totiž vzestup sazeb (za předpokladu ovšem, že jsou v dobách krise dodržovány! — což bohužel zhusta se neděje) nikoliv skutečných výdělků! — mezi r. 1928 a 1931 je mnohem menší, než vypočetl dr. B., a dále že naprosto nelze z něho vyvozovat závěr, že stoupla životní míra dělnictva, když výdělků při omezené době pracovní jsou mnohem menší, než byly r. 1928 při sazbách nižších.

Dr. B. mi však ve své druhé odpovědi ve Venkově napsal: „Jak vidíte, důkaz se Vám nepodařil, a necítíte-li sám povinnost odvolati své pochybnosti, o jichž nesprávnosti jste se přesvědčil, nemám o Vaše odvolání již zájmu.“ Po přečtení této věty jsem se rozhodl dru Brdlíkovi už neodpovědět. Z Prítomnosti, 6. IV. jsem se však dověděl, že dr. B. přece jen na moji odpověď čekal, a tak tedy ji zde má. Je to moje poslední slovo v debatě s drem Brdlíkem o vzestupu reálných mezd. Vypočte-li že stoupla ne o dvacet, ale o dvě stě procent, nebudu se už s ním přít, ale budu už jen gratulovat těm dělníkům — bude-li to pravda.

literatura a umění

Richard Weiner (Paříž):

Něco z historie francouzské avantgardy

II.

Na počátku byl dada.

Takto, zhruba vzato, opakuje se se surrealismem historie dadaismu, který rovněž chtěl být vším spíš než literárním hnutím, který jednoho krásného dne rovněž zpozoroval, že je zaklet v onu literaturu, kam — jak píše jeden z jeho historiků — „se dostal bezděky a vlastně zahanbeně“, a zpozorovav to, ale nedoveda najít cestu nazpět, raději „přestal být“. Ale mezi koncem dadaismu a organizovaným nástupem surrealismu jsou tři, čtyři roky plné velmi mladých a velmi živoucích dadaistů, kteří přemýšlejí, diskutují, čtou a posléze shledávají, že život bez přijetí aspoň čehosi není možný. Dada nebyl jen negací; popírat, odmítat bylo mu aktem příliš

ještě pozitivním, neboť negace má v sobě aspoň možnost představy postoje opačného. Dada nebyl tedy jen negací, nýbrž oním totálním znevážením všeho, co je, jež vyjadřuje nenahraditelné slovo *s r a n d a*. Dada je srandou prohlášenou za světový názor; a tento světový názor obsáhl bez výjimky vše, nač stačí lidská představivá schopnost. „Jste samí blbci,“ volávali dadaisté na své obecenstvo „jste samí náčelníci dady.“ — Myslili to vážně. Shledavše tedy, že, nejspíše sebevrahy, nejsou dadaisty — ale praví dadisté byli, a dadaistické dějiny vykazují aspoň dvě takto h u m o r i s t i c k é sebevraždy — dadaisté „désenchantés“ hledali, čemu že přisvědčují, resp. čemu že přisvědčit. Zůstali vzbouřenci. To je cítit. Neočekávejte od nich, že uznají tu nebo onu „realitu“. Negují všechny reality, to je všechny formy, v nichž se zjevný svět ustavil, zejména však negují, že by ustavené poznávací metody byly s to odhalit realitu opravdovou — surreality, nadreálno. Ona negace je nezbytnou etapou na cestě za realitou opravdovou.

Na počátku byl tedy dada. Mnozí vedou přímo dadaisticko-surrealistickou posloupnost až do prvních let 20. stol., do doby oné dekadentně romantické bohémy „lokalisované“ v jistých montmartreských krčmách, stěhující se pak zvolna na Montparnasse, kde se rodil rychle zmohutněvší soupeř Montmartru, tábořící také ve filiálních a jaksi specializovaných stanech jako v kavárně „Flore“ u kostela Saint-Germain-des-Prés a v „uličnických“ putykách na křižovatce Buci, bohémy charakterisované m. j. jmény Carco, Salmon, Forrest, Mac Orlan, a především trojicí Max Jacob, Alfred Jarry a Guillaume Apollinaire. První a poslední z těchto tří jmen zosobňují t. zv. literární kubismus. Dadaisté resp. surrealisté hlásí se jedině k proslulému autoru „Krále Ubu“ jakoby k jednomu ze „svých“, a po mém soudu figuruje z celé oné kohorty plným právem vskutku jen on v dlouhé už, ale nikoliv ustálené řadě surrealistických „předků“, v řadě jakýchsito předzvěstí surrealismu.

Galerie předků.

Není snad zbytečno pozastavit se nad touto oficiálně jaksi uznanou galerií předků: Gérard de Nerval, zejména pro svou snovou novelu „Aurelia“; Baudelaire; záhadný autor „Zpěvů Maldorových“, hrabě Lautréamont, vlastním jménem Isidore Ducasse, jehož opravdová totožnost — natož život — je nyní, po pátrání Filipa Soupaulta, který si ho popletl s někým stejného jména, možno-li ještě záhadnější než kdy byla; Rimbaud; jeho a Verlainův přítel Germain Nouveau, „nový František z Assisi“; zpěvák, básník a — vynálezce fonografu Charles Cros; Petrus Borel, Alfred Jarry; do jisté míry také Huysmans, Saint-Pol-Roux, René Ghil . . . , řada to, která se později obohacuje na př. o markýze de Sade, Poëa, Williama Blakea, a zabírá s mladšími post-surrealisty některé křesťanské mystiky jako sv. Jana z Kříže, mystiky indické atd. — Ale tato řada, jak jsem už řekl, není ustálená: André Breton má na mrtvé skoro stejný pozor jako na živé: Rimbaudovi, jenž nedotknutelným b ý v a l, vytýká za vinu, že „svolil k jistým interpretacím své myšlenky, k interpretacím žánru Claudel, že jich neznemožnil docela a naprosto“, že „se klamal, že nás klamal“, a vznáší na reprezentanta skupiny „Le Grand Jeu“ káravý dotaz, jak to, že „okolnosti, jimž Rimbaud vděčí za poctu tak výstřední, nejsou vzhledem k Lautréamontovi dost rozhodující, aby vedly prostě k jeho zbožnění“?; Baudelaire „propustil“ surrealismus téměř na minutu, protože přišel v jeho Deníku na slova „pomodlit se každé ráno k bohu, jímce veškeré síly a spravlivosti“; Edgar Poe, kdysi rovněž předzvěst, upadl v opovržení — „Plivněme mimochodem na Poëa“ — protože objevil v některých svých novelách deduktivní formuli, z níž později těžili spisovatelé detektivek.

Vývoj, vedoucí od dadaismu nazpět k symbolismu (Mallarmé), k fantaisistům, ke kubismu, je nehluboký. Je dán tím, co by bylo lze nazvat vývojem techniky symbolu, tak jak počala a zobecněla vlivem Mallarméovým. Tento vývoj spočívá v postupně a stále radikálnějším vylučování *tertia comparationis*, často i stopy, která by ho objevila, a dospívá posléze k čemusi jakoby symbolickému, associačnímu, narážkovému kryptogramu, který je vlastní příčinou „hermetičnosti“ moderní této poesie. Mallarmé velebil magickou moc verše, jenž „tvoří z několika slov slovo totální, nové, obvyklé řeči cizí, a jakoby zaklinadlo“. Podle Mallarméových poetických koncepcí je také typografická úprava integrální částí básně: Mallarmé dohlížel na tisk svého „Le Coup de dés“ s onou úzkostlivou péčí, jakou věnujeme jen věcem podstatným. Apollinaire stejně. Ale jinak, jaký pak je vztah mezi rozkošnickým artismem umění dejme tomu Apollinairovým, a všeobecným demoličním podnikem dadaistů? Apollinaire první prý vyslovil slovo „surrealismus“; ale to nebylo to . . .

Jak vznikl dada.

V poslední své knize „Svět bez duše“ popírá také Daniel Rops, že by válka představovala trhlinu. Ale vskutku by bylo k dadaismu došlo „i tak“? — První dadaistické projevy — jeho oficiální zrod, lze-li tak říci — sběhly se za okolností, že bys řekl determinace: Bylo to r. 1916, to jest v roce, kdy válka jako by se od lidské vůle byla už odpoutala, stala se čímsi samosprávným, div ne osobností, která člověkem n a k l á d á; Curych, Švýcarsko vůbec zmezinárodněly novým způsobem: státy skupené koldokola — státy vesměs bojující — měly tu své více méně skryté emisary, zpoila zvědy, zpoila propagandisty, měly tu také své sběhy nebo prostě lidi, kterým se nacionalisticky přehráte ovzduší jejich vlastní zhnusilo, lidí, jimž se zachtělo řídnějšího vzduchu oblastí „nad řeží“, také onaké revolucionáře, kteří věřili — namnoze předčasně — a uchýlili se do této ústředně položené neutrální země v očekávání a s nadějí, že se tam setkají se stejně smýšlejícími z jiných „nepřátelských“ států, kteří sem přišli ze stejného popudu, že s nimi smluví a sjednají společný postup potom . . . ; byl tu Lenin, nedaleko odtud Rolland, Guilbeaux, jiní; byli tu také Rumun Tristan Tzara, Němec Huelsenbeck, Alsanan Hugo Ball, malíř a sochař Arp, rovněž Alsanan, ten či onen s nevyrovnaným možná účtem vojenského eráru své země, tedy víc či méně psanec, tedy s příslušným speciálním duševním rozpoložením člověka mimo zákon . . . ; bylo to v Curychu, o d k u d b y l o l z e v i d ě t, to jest, kde nepůsobily ony masivní dávky uspávacích lží, podávané občanům ve státech bojujících a pozdrževší kolektivní prozření, že všechno to bylo „pro kočku“. Curych, to bylo něco jako skleník na urychlení onoho zoufalého opovržení ke všem ustaveným, pyšným zřízením, která prokázala, že nestačí ani na válku, ani na mír, opovržení, které se později, když už nebylo čím „nadívat lebky“, zmocnil také zemí bojujících (a jimž lze vysvětlit dobrou část poválečného zaujetí pro různé mstivé a destruktivní avantgardy), a ironisoval sama sebe šibeničním humorem. Slovo „Dada“ vysloveno tedy po prvé v Curychu, a ti, kteří je našli, zakládali si zejména právě na tom, že to je slovo, „které nic neznamená“, což je pravdou jen relativní, neboť „c'est son dada“, „to je jeho koníček“, říkalo se ve Francii už dávno před válkou . . . Podle anekdotických dějin našel je Tristan Tzara „jen tak“ v Café de la Terrasse. Jiné podání tvrdí, že se na ně padlo losem, to je nožem vsunutým do zavřeného slovníku. Hugo Ball založil v ulici Zeltweg 33 kabaret „Voltaire“, kde došlo k prvním dadaistickým manifestacím. V „Dada III“ (prosinec 1918) je Manifest Dada:

„. . . Jest jistá literatura, která se nedostane až k hltavé masse. Představují jí tvůrčí díla, vzniklá z opravdové potřeby svého autora a určená jemu samotnému. Jde o svrchovaný egoismus, v němž

všetchny zákony zvdajú. Každá stránka má vybuchnúť, aťsi hlubokou a ťážkou opravdovosťou, vírem, závratím, novosťou, večným, aťsi zdrcujúcim šprým, principiálnym nadšením alebo také následkom spôsobu, jak je vytištená. S jedné strany škobrtavý svet, snoubenec zvonečkú pekelné škály, a jenž prchá, s druhé strany noví lidé. Lidé drsní, poskakující, a kteří si osedlali škyty. Svět zmrzačený, a literární ranhojiči, žádostiví napravit ho. Pravím vám: není počátku, a my se netřeseme; nejsme sentimentální. My, zuřivý víchř, trháme oblačné prádlo a prádlo utkané z modliteb, a připravujeme velkou podívanou na pohromu, požár, na rozklad... Dada: poznání všech oněch prostředků, jichž stydlivé pohlaví pohodlného kompromisu a zdvořilosti dosud zavrholo; Dada: zrušení logiky, toho tance bezmocných; Dada: zrušení veškeré hierarchie, veškeré sociální rovnice hodnot, jak to kdysi zavedli naši lokaji; Dada: každý předmět, všechny předměty, city a záhady, zjevení a přesný náraz rovnoběžných rádek, to vše jsou bojovné zbraně; Dada: zrušení paměti; Dada: zrušení archeologie; Dada: zrušení proroků; Dada: zrušení budoucna; Dada: bezpodmínečná a nesporná víra v každého spontánně zplozeného boha; Dada.“ —

Po příměří odchází Tzara do Paříže — ne jako neznámý: Curyšský Dada ucházel se o spolupráci mladých spisovatelů, sdružených v pařížské revue „Littérature“, ti však se rozmýšleli; jedině Soupault přispěl kratičkou básničkou do Dada III. — To však není vše: kromě curyšského dadaismu vznikla koncem války dvě jiná, navzájem a na Curychu nezávislá dadaistická ohniska: jsou shodného „urození“; jaký přesvědčivější důkaz, že Dada byl ve vzduchu? S jedné strany je malíř a básník Francis Picabia, který žil za války zprvu v Americe, později ve Španělsku, účastnil se velmi čile francouzského hnutí Dada a později po jistou dobu také surrealismu; s druhé strany město Nantes...

R. 1916 byl mladý francouzský medik André Breton odveden a poslán službou do Nantes. Tam se seznamuje s nemocným vojákem jménem Jacques Vaché. Je to vysoký klacek, ryšavec, absolvent umělecké akademie, člověk, o němž lze podle souhlasných svědectví říci, že bůh, stvořil ho, stvořil zároveň také dadaismus. Byl Vaché jen proto takým, jakým byl, že byl sám sebou, či stal se takovým proto, že „prokoukl“ válku? Ať tak či tak, Bretonovi učaroval, a je podnes jednou ze „značek“ surrealismu. Anekdotický život Jacques Vaché nám popisovat nelze; povězme úhrnem, že došel-li nihilisující nihilismus kdy ztělesnění, došel ho v tomto člověku, který ze zásady lhal, ze zásady mystifikoval a jenž tento zásadně hravý život ospravedlnil posléze tím, že zahrál i svou smrt. Jacques Vaché udělal si legraci i ze své smrti. Spáchal sebevraždu, dav se přejet tramvají. Byla to však sebevražda? Mělo to vzhled smrtelného úrazu. Jeho přátelé však tvrdí, že úraz jen líčil, a to, co se o jeho životě ví, činí tento výklad velmi pravděpodobným: Byl dokonale s to organisovat svou smrt jako komickou mystifikaci.

Vlastním stanem dadaismu stala se posléze revue „Littérature“, ustálivši se na tomto názvu, jejíž brala posměšně. Spolupracovat slíbil posléze i Vaché, nevěda snad ani, že se posléze ustanoví na jednom jediném díle — na své smrti. „Littérature“ otiskla jen jeho dopisy. Jsou na výsost příznačné pro jeho naprosté odpoutání ode všeho, pro jeho zracionalisované jaksí, humoristické zoufalství, a jeho podivuhodný život a smrt mu úměrná jsou tu svědky, že nešlo nikterak o „literaturu“. Ačli...

Jak dada působil.

V „Littérature“ tiskli zprvu také Paul Valéry, Gide, Valéry-Larbaud a j., kteří se zvolna, plaše a navzdory svým sympatiím snad i zděšeně ustranili, ponechavše volné pole mladším. Byli tu Breton, Aragon, Soupault, Ribémont-Dessaignes, Picabia, po nějakou dobu také Cocteau a mnozí jiní. „Littérature“ nebyla ostatně jedinou dadaistickou či quasi-dadaistickou revuí. Ale kam by vedlo jmenovat všechny ony pomíjivé publikace, měnící název od čísla k číslu, splývající a rozcházející se, potírající se hned z příčin zásadních, hned

k vůli byzantským výkladům textů, ne-li z malicherných řevnivostí, které se ovšem zapíraly, zastíraly a přetvářely. Veřejnými projevy a festivaly projevovala se existence Dady po výtce. Mimo jiné čteny tam manifesty nad manifesty, hned šlo o prostou mystifikaci — Tzara ohlásivši manifest, ale čtoucí deníkový úvodník či podobně — hned o dogmatický výklad, hned o „blague“. Dogmatický výklad: Breton v Salonu Neodvislých, v únoru 1920:

Historická anekdota má význam jen druhořadý. Vyloučeno zjistit, kde a kdy se Dada zrodil. Toto pojmenování, v němž si jeden z nás zalíbil, má tu přednost, že je dokonale dvojsmyslné. — Kubismus byl malířskou školou, futurismus politickým hnutím: Dada je duševní stav. Stavět jedno proti druhému svědčí buď o nevědomosti, buď o zlém vůli. — Volná myšlenka ve smyslu náboženském není žádnou církví. Dada je Volnou myšlenkou uměleckou. Dokud se pod záminkou výkladů textů a musejních vycházek budou ve školách recitovat modlitby, neustaneme volat, že jde o despotismus, a vynasnažíme se obřady ty rušit. Dada nevzdává se ničemu, ani lásce, ani práci. Je nepřípustno, aby zbyla po lidské existenci na zemi nějaká stopa. Dada, jenž uznává jen instinkt, odsuzuje výklad už a priori. Podle Dady je třeba vzdát se veškeré kontroly nad sebou samotným. Morálka a vkus jsou dogmaty, o nichž nesmí už být ani řeči. —

A tento Picabiův žánr „blague“: — Nerozumíte, co děláme, není-li pravda? Nuže, drazí přátelé, my tomu rozumíme ještě méně. Jaké štěstí, co? , máte pravdu. Chtěl bych se ještě jednou vyspat s papežem. Že nechápete? Já také ne. Jak je to smutné. — Vesměs polínka přikládána záměrně na ohniček, u kterého se hřál a prospíval s k a n d á l, jediná raison d'être, k níž se dadaismus jak tak znal. Podnik prospíval, Dada prslul. Dadaistických manifestací konala se v letech 1919—22 celá řada, hned na př. ona v koncertní síni Gaveau, jíž se v lóži účastnila také rodina majitele, který onu posvátnou síň pronajal, nevěda dobře, oč jde, a zkoprněl, když mu na je h o varhany spustili ten nejnebezpečnější foxtrot; hned v divadle L'Œuvre atd. Když se tento typ projevů přejídal, zkusili to dadaisté s „poučnými“ historickými vycházkami a zorganizovali vskutku také vycházku se „školenými průvodci“ do kostelíčka sv. Juliána Žebravého. Byl to labutí zpěv z je v n é h o dadaismu.

Viděl jsem jen jeden z oněch festivalů, ale za to ten nejslavnější, v síni Gaveau. Uvázl mi dobře v paměti, a tou vzpomínkou měřívám vůbec rozstup mezi legendou a skutečností, aniž jsem si proto troufal zodpovědět si otázku, která z obou že asi obsahuje více pravdy, zda legenda či skutečnost. Typ festivalů odpovídal asi tomu, čemu se za našeho mládí říkávalo akademie: sólové výstupy, zpěv, hudba, sketche. Heslem byla „nesouvislost“, a heslo se provádělo s takovou důsledností, že odzbrojovalo i nejbojovnějšího z diváků: odzbrojovalo nesmírnou, vskutku jaksí nirvánskou nudou, která neodolatelně schvacovala. Představa, že dadaistické manifestace popuzovaly, že byly účinné, je představou mylnou. Jejich ráz byl naopak bodrý — což nudu nevyklučuje, naopak — a i obližátní závěr, totiž mrkve, vodnice, rajská jablínka a syrové telecí řízky házené na jeviště, a nadávky, jimiž odpovídáno do hlediště, byl prodšen tou měrou duchem bon enfant, že se zdál smluven. Dadaisté pracovali ve vlastní režii, to jest interpretovali svá díla sami. Jejich hra vyznačovala se zcela výjimečnou šedí; je-li dadaismus tím, co jsme řekli, nelze si představit stylu jemu úměrnějšího než onen styl „mně už je to všechno fuk“, v jakém působil Dada. Kdo však kdy zodpoví otázku, hráli-li dadaisté schválně takto, či proto, že to líp neuměli nebo že snad měli t r é m u ? Neboť, jakkoliv se to zdálo paradoxním, dadaisté d o v e d l i mít trému vskutku: ne-li před obecenstvem, tedy před sebou samotnými, před svým nihilismem, před jeho d ů s l e d k y, a Ribémont-Dessaignes vypravuje v té příčině zajímavou a příznačnou epizodu, kterou opisujeme s poznámkou, že autor, jenž se později s dadaisty

a surrealisty na smrt pohněval, je bývalými svými kamarády označován za historika víc než podezřelého...

Dadaisté a chudý číšník.

Stalo se tedy jednou v baru Certa, že dadaisté našli na lavici číšníkovu tobolku, obsahující jeho denní tržbu. Sebrali ji a odešli s ní do vedlejší kavárny, kde se konala důvěrná porada, co s tím. Dadaistické „linii“ odpovídalo jen jedno řešení: nechat si to a tržbu společně propít. Plachá námitka, že by se ve prospěch chudého člověka mohla snad linie výjimečně pokrýt, byla cynicky zavržena: Dada se nezdržuje malicherným rozlišováním chudého a bohatého. Společnost je zpuchřelá celkem, a třeba s ní nakládat jako s celkem. Peníze se nevrátí. A jsou-li proti jejich propití námitky, lze snad uvažovat o kompromisu, totiž zničit je. Posléze se zmocnila účastníků kolektivní deprese, i rozhodli se, že svěří tobolku zatím Eluardovi, který ji také odnesl. Nazítří byla číšníkovi vrácena — a n o n y m n ě. Když se to dadaisté dověděli, bylo Eluardovi ovšem strašně vyčíněno... Ale nezbyvá-li vám dojem, že to bylo jen pro forma, že Eluard byl jen obětím beranem, na němž se mstili za poklesek, jehož by se asi byl dopustil z nich každý...? Kolika podobných konfliktů byl svědkem i pisatel těchto řádek! Mladí vzbouřenci řešili je téměř vesměs ve smyslu té nejbanálnější poctivosti. Prohru ovšem maskovali, tak na př. systémem „třířázové revolty“ — revolta, pokrytecký kompromis, smír — odvozeným z hegelianské konstruktivní kontradikce. — Je jeden nezmar, který posléze vypluje nad každou potopu, i nad potopu předjaté krutosti: je to atavistické milosrdenství.

Dadaismus se vypařil.

Kolektivní stísněnost, s níž se shledáváme nad dadaistickým vyvlastňovacím pokusem v kavárně Certa, je stejného řádu jako ona, která napadala dadaisty po každé manifestaci, a čím dál, tím intensivněji. Jak necítit, že řežou do vlastního těla, ba hůř, že se potácejí v nesnesitelném protimlúvu? Aťsi byly ony festivaly sebe „žmánfutističtější“, sebe nesouvislejší, byly nicméně, a byly, byvše ch t ě n y. Tedy volní akt, tedy cosi, co je s dadaismem neslučitelné. Marno pořádat anketu „Proč píšete?“, vybírat z ní se zálibou odpovědi jako „píši, abych našel lidi“, „píši, abych si ukrátil chvíli“ — uveřejňujeme-li tuto antiliterární anketu, děláme konec konců zase jen literaturu. S manifestacemi to bylo podobné. — „Konec konců neděláte nic jiného než že své zboží prodáváte, nejinak než všichni druzí“, říkal jim Rigaut, mladý dadaista, jakýsi druhý Vaché, vtělení absolutního záporu, duch, který popírá, a hynoucí posléze sebevraždou, která připomíná u v á ž e n o u sebevraždu Vachéovu. Vzmáhající se znechucení, drážděné leptavým, přesvědčivým satanismem Rigautovým, křečovitost jistých vydupaných manifestací a jejich fiasko (tak na př. „Obžaloba Maurice Barrése a soud nad ním“ v květnu 1921 v síni Učených společností), zoufale dětinské nápady jako onen Bretonův, podle něhož se dadaismus měl proměnit v tajný spolek, jenž by si obral znemožňovat život společensky vynikajících lidí (špěhování, denunciacemi, skandály a pod.), jistá zmotaná historie anonymních listů, kterou přivoděn odchod Tzarův, a o níž tu mluvíme jen proto, že zpola jsouc mystifikací, zpola z allzumenschlich antagonismů, řevností a žárlení, je příznačným typem oněch až příliš častých, zároveň ideových i osobních šrůtek, které zabraly v historii dadaismu a surrealismu tolik místa, času a energie — tím vším byl dadaismus podemílán. Končí jako končí většina lidských věcí, ne zhroutením, ne katastrofou, čímsi jakoby rozptýlením: vypařil se. „Rozcházíme se, podáváme demisi“, říká Tzara ve výmarské přednášce 1922. — Výmar!! — „a ten kdo demisionoval ze všech nejdříve, jsem já.“

Co že odkázal literatuře? Ale dadaismus nemínil odkazovat díla, nýbrž smést se stolu, pokud se dalo. V té příčině ostatně slibu nedostál: stůl nejen docela neuprázdnil, nýbrž docela na něm i cosi zapomněl... cosi ze svého. Tady však je třeba vsuvky, náskoku: K rozlišení básní „dada“ a básní surrealistických je třeba analytického pedantismu, jehož se dopracuje leda jen archivář nebo literární historik. Ve skutečnosti jsou dadaistické básně básněmi surrealistickými a naopak. Loňského Tzarova „Přibližného člověka“ nedělí od jeho „Pana Antipyryna“, „Oblačného kapesníku“ atd. žádné dadaisticko-surrealistické rozvodí; to, co jest mezi těmito a oním, není nic jiného než zrání, kterým se z talentované provokace stává velká lyrika.

Dokončení.

do ba a lid é

Franta Kocourek:

Hodinu u zeleného diktátora

Místo širokého a povšechného rozboru bude snad lépe uvést (podle vyprávění svědka) konkrétní případ, v němž je dr. Pavel Gorgulov zachycen podle skutečnosti co nejpřesněji možno.

Seriál reportáží, uveřejněných v P ř í t o m n o s t i přede dvěma lety pod názvem „Na ruinách ruské emigrace“, mi vynesl mezi českými čtenáři pověst člověka, který si potrpí na objeňování sensací, a který se dopouští romantického překreslování faktů, aby se to četlo s větším napětím. Ze strany ruských emigrantů, těch kruhů, kterých se právě články týkaly, mi došlo několik výhrůžných dopisů a několik vzkazů, z nichž jeden mně oznamoval, že až padne bolševický systém, nebudu smět překročit hranice Ruska. Druhý vzkaz zněl, že budu zastřelen, a že bych se marně namáhal, vyhýbat se tomuto spravedlivému trestu za svou práci s články o ruinách ruské emigrace.

Nepřešly ještě ani celé dva roky a mohu připsat k dvanácti kapitolám seriálu třináctou kapitolu o typickém muži z tohoto prostředí, o muži, který se zajisté ze všech, v seriálu vystupujících hrdinů, nejvíce proslavil, o vrahu presidenta francouzské republiky. Nemusíme ho — jako ostatní hrdiny emigrantského seriálu — skrývat pseudonymem nebo přezdívkou, známou v nejbližším a zasvěceném okolí. Několik minut po výstřelech v bývalém pařížském paláci Rothschildů, poznal jeho jméno celý svět. Desítky milionů listů na celé zeměkouli je přetřásají, miliony úst je vyslovují, jméno přes noc vytažené z neznáma, miliony lidí hltají každou zprávu o minulosti muže, který přišel 6. května do paláce v rue Berry u Vítězného oblouku, aby zastřelil presidenta Doumera, nevinného starce.

Bylo zdůrazněno už v člancích, přede dvěma lety, že nejde o generalisaci povahy všech členů ruské emigrace. Je třeba opakovat to, pro ty, kdo neměli dobrou vůli uvědomit si, že kreslím určité typy v jejich určitém prostředí. Ani v případě dra Gorgulova nechceme říci s mnohými: „Vidíte, takový jsou ti ruští emigranti“. Ale nebylo by upřímné, kdybychom řekli, že případ Gorgulova pokládáme za docela nezávislý na prostředí, v němž se Gorgulov nejdříve v Rusku a potom u nás pohyboval. Pročtením předcházejících kapitol — které vyjdou ostatní knižně — by vynikly jasně ty souvislosti, kterých se v tomto článku můžeme dotknout jen letmo.

K bohatýrovi Kolu Pěchotinci, který chodil z Roztok do Prahy na výpravy za chlebem a pokud jen trochu možno za lepšími věcmi, jako jsou na příklad peníze, proměnitelné ve víno a slivovici, s níž se vracel ke své ženě vlakem, aby se znovu po několika dnech vydal pěšky pražskou silnicí, ke Generálu, který se ženíl s příkladnou lehkostí, k Věrozvěstovi, který přestupoval na jinou víru podle okamžité potřeby, pocítované žaludkem, k mohutnému malíři, který se prohlašoval za žáka mrtvých ruských velikánů a prodával své obrazy s pomocí družiny, kterou vyplácel víc holí než penězi, k řadě těch, kdo vyprávěli na prahu bytů dojemně svou historii bídy, mačkajíce v rukou klobouk a připomínajíce své šlechtictví nebo důstojnictví v carské gardě, do galerie všech těch lidí, kteří byli vykolejeni z normálního života na rodné půdě a nemají sílu najít nové, pořádné koleje — když to jde také jinak — přibyl nový typ, muž, který se opil myšlenkou diktátorství a domníval se nepochybně, že udělá první krok na velké cestě dějin zastřelením francouzského presidenta.

Pavel Gorgulov je jedním z davu hráčů, které jsme pozorovali nad jejich stoly ve vyhrazené místnosti pražské kavárny nebo v zapadlé krčmě, kde se dává do sázky i poslední košile. Je jedním z těch, kdo v sobě živí ústřední myšlenku, kolem níž v nich všechno krystalisuje, podporováno katastrofami osobními, válkou, zraněním, revolucí, zmatkem. Ti, kdo Gorgulova znali dobře osobně, říkají, že je člověk hluboce nábožensky založený. Na vlastnictví carského podkladu přišla kosa revoluce, která teprve dopomáhá málo vzdělanému muži k rychlému středoškolskému studiu a maturitě, i na universitu se Gorgulov pod vládou bolševiků dostává, k spisování her se osměluje, po dramatických vavřínech sahá. Také s tímto rozštěpením třeba počítat, na nekultivovaný peň je naroubována najednou vysoká kultura, náhle chce Pavel mnoho, mnoho, i lékařem možno být, i spisovatelem, politikem, diktátorem, spasitelem Ruska, slavným člověkem.

Myšlenka roste, nabývá formy, všechno ostatní je vedlejší, takové kousání vši, člověk se nesmí ohlížet na mravnost, dluhy, ženy a podobné maličkosti, když má před sebou velký cíl. A kroky Pavlovy se blíží k Paříži, v hlavě se zaostruje představa historického soka, proti němuž povede rozhodující ránu v boji za svůj ideál... Francie, která nezničila Sověty, nejvyšší hlava Francie, tu na visitku pod své jméno napíše: vrah francouzského presidenta, holoubkové.

V létě 1930 odjíždí Gorgulov z Prahy, bez peněz, v rozbitých botách, v mohérovém černém kabátě, dlužen na všech stranách. Až v květnu 1932 telefonem, radiem, telegrafem, na prvních stránkách zahraničních novin se k nám vrací tento typický, krajní případ „širokého ruského člověka“, rozervaného, nedohledného, nezbadatelného v jeho extrémech a přece tak úžasné logického, umíme-li se na něho podívat z výšky, která umožňuje přehled a sjednocuje zdánlivě nesrovnatelné výkyvy a protivy.

Žurnalista Vasil měl velký hlad. Při svých nekonečných potulkách republikou přišel jednoho dne do Přerova. Chodil ulicemi města bezvýsledně. Jako k poslední naději se díval k ruskému lékaři, zde usadlému. Jistě mu dá pohostinství a přístřeší jako krajanovi v bídě. Slyšel o tom lékaři divné věci, ale nebral to

vážně. Noc je tady a někde spát musí a najíst se také.

Konečně vchází Vasil od ordinace. Stojí před ním muž vysoké postavy, s očima, které bedlivě pozorují. Nad silně vyvinutou spodní částí hlavy s mocnými čelistmi a masitým nosem je úzké čelo a stlačená lebka, pokrytá tmavými, kudrnatými vlasy, které dávaly této hlavě poněkud romantický vzhled, stejně jako oči, současně zadumané a roztržité. Nebyl pečlivě oblečen: proužkované kalhoty, na kabátě ošoupané lokty prozrazovaly, že nedbá příliš na svůj občanský zevnějšek.

„Jsem doktor Gorgulov. Čím vám mohu posloužit?“, představuje se tento muž.

Krátké vysvětlení Vasila: propaguje časopis protisovětské tendence, bojuje proti komunistickému zlu.

„Dobrý jste člověk,“ odpovídá lékař významným tónem. „Jste můj host.“

Nato zavádí do pokoje, na jehož stěnách visí fotografie Dolores del Rio, na niž dr. Gorgulov ukazuje prstem: „To je můj ideál. Ostatní ženy jen tak, na chvíli. Provádím praksi podle své metody. Někdy mám úspěch a proto na mě čeští lékaři štvou. Vytýkají mi nedovolené zákroky a mám s tím trochu potíže. Ale to je maličkost. Vaše práce, Vasili, mě zajímá. Jsem zapřísáhlý nepřítel komunismu. Pracuji, abych ho potřel. Chcete pracovat s mnou?“

Vasilij, nádherně naladěný dobrou večeří, zapitou pivem, je potěšen, že nachází člověka, který ho chce podpořit v jeho protikomunistickém boji a myslí si v duchu: tady budou prachy.

„Budu uveřejňovat ve vašem časopise články, program své politické činnosti dám vytisknout sám v Praze. Musím najít zvláštní tiskárnu, která má papír, nezníčitelný ve vodě, aby písmo zůstalo věčně. A teď vás zasvětim do svého programu a představím vám nejvyšší hlavy našeho hnutí. Musíte přísahat na věrnost naší myšlenky v přítomnosti Zeleného diktátora.“

Nesmělé zařukání na dveře, vchází mladá, bledá dívka, která se ptá, smí-li už odejít domů.

„Ano, dnes v noci mám mnoho práce. Jste volná.“

Po jejím odchodu:

„To je moje asistentka, je hloupá, ale věrná... Byl jsem ženat v Rusku, ještě když jsem byl felčarem, ale občanská válka mě přivedla sem. V Praze jsem se oženil po druhé. Co jsem měl dělat? Ruští studenti mě mezi sebou nechťeli, považovali mě za bolševika, protože jsem byl v osmnáctém roce komisařem na Donu. A podpora komitétu nebyla také veliká. Žena mně pomohla. Ale teď mně dělá potíže, proto jsem se s ní rozešel, překáží mi v mé politické práci, nerozumí mně. Dost toho hloupého života, velké věci se dnes dějí. Smrt a pomsta čeká zrádce velkého Ruska.“

Gorgulov se při té větě (často opakované) křížuje, vstává, vypíná prsa, vztahuje ruku do výše.

„Zvu tě k spolupráci. To je osud, že Bůh tě přivedl k člověku, který zachrání Rusko. Pojď se mnou k přísaze.“

Vasil si myslí: podivín člověk, ale vstává, vchází do pokoje za hostitelem. Co záleží na jeho řečech? Možná, že z toho přece jen na konec nějaké prachy budou...

Gorgulov zahajuje ceremonii, kterou prodělala řada jeho hostů. Třeba poznamenat, že jedním z podniků jeho dobrodružného života bylo založení fašistické agrární skupiny — před tím horoval pro socialismus, a aby mu nezůstal nic dlužen, vstoupil hned najednou do dvou stran, národně socialistické a sociálně demokratické. Jako zakladatel strany se musil starat o přívržence.

Získával je hlavně mezi ztroskotanými emigranty, kteří ve svých věčných nesnázích při hledání východiska, zabloudili k němu do Přerova, jako Vasil. Milé pohostinství bylo účinnou propagační metodou.

Gorgulov nechává Vasila v polotmavém pokoji se slovy:

„Přijde diktátor, který vám vyloží program své party a přijme od vás přísahu. Tím se stanete členem party.“

Gorgulov je psycholog, rád studuje nové lidi. I Vasila nechal asi půl hodiny sedět v pokoji a díval se připraveným, zevnitř neviditelným otvorem na výraz tváře, na dojem slov, která promluvil vůdce před novým přívržencem. Chtěl se při tomto pozorování přesvědčit hlavně o tom, neprozrazuje-li zrak hosta náklonnost ke zradě, nebo není-li schopen „zadních myšlenek“, jak říkával.

Potom se lékař mění rychle v Zeleného diktátora, který vchází majestátně do pokoje. Před Vasilem stojí Gorgulov v zelené košili, v ruce drží zelený prapor, na němž je vyšit odznak jeho hnutí: pod smrkem mezi dvěma zkříženými kosami georgický kříž, pod tím umrlčí lebka (Adama) se zkříženými hnáty. Pod tím půlměsíc s nápisem:

Naše síla — země,
naše vůle — zákon.

„Vstaňte, občane,“ říká Gorgulov Vasilovi. „Před vámi stojí Zelený diktátor ruské národní, selské organizace. Je to organizace nacionální vojensko-politická a diktátorská, slavjanofilská a fašistická. Zelená barva znamená selství. Georgický kříž znamená pravoslavnou víru. Červená barva demokracii, černá diktaturu. Stojíme na prahu velkých událostí a brzo přijde čas, kdy prapor zelených bude v boji postupovat vítězně proti SSSR. Zrada se trestá smrtí.“

Při těchto slovech Vasil poposedl a pomyslel si: nebude to asi tak lehké s tím člověkem!

„Kdo vás zavraždí za zradu, na to nepřijdete, nezapomeňte, že budete stále stopován. Ale nebojte se, vítězství je naše a Zelený diktátor má velkou moc. Mám mechanismus, s jehož pomocí bude zničena rudá armáda, a to s nepatrnými ztrátami pro vojsko zelených. Ten strašný, dosud nevidaný mechanismus vynalezl budovatel ruské nacionalistické selské strany zelených, první Zelený diktátor, partisan Pavel Gorgulov.“

Po významné pomlce vyzval Vasila k důstojnému zpěvu hymny, kterou sám složil. Její nápěv i text najdete na 15. stránce jeho ruské brožury „Zelený program, cesty k záchraně Ruska“, jejíž náklad se dosud povaluje v pražské Legiotiskárně. Dr. Gorgulov, její autor, si tam objednal původně 1000 výtisků, ale vydvihl jich jen malou část, protože tiskárna nevyhověla jeho výslovné podmínce, aby jeho Zelený program byl vytištěn na vodovzdorném papíře.

„Majestátně zpívat!“, připomínal Zelený diktátor a začal krásným barytonem, osvědčeným i v kabaretu, předzpívat Hymnu zelených, již Vasil, dobře naladěný, opakoval za ním (Maestoso, Energico, zní hudební předznamenání tempa):

*Mát Slovanstva!
Mát Slovanstva!
Mát Rosija nezemě!*

*Všechny tyrany,
jejich zločiny,
bohatýr národ smete!*

*Dejte sílu, dejte vůli!
zlomte naše neštěstí!
Rusku lepší osud
my přísaháme dobýt!*

*Teď zlodějům my nevěříme,
otroky být nechceme?
věříme v Boha, věříme v zemi
i vyvolencům svým!*

Načež hymna končí doslovným opakováním prvních šesti veršů. Po dozpívání polibil Zelený diktátor prapor. Vasil ho v tomto gestu ochotně následoval. Gorgulov mu stiskl ruku a prohlásil slavnostně:

„Jste člen strany Zelených a je vaší povinností pracovat podle jejího programu z rozkazu diktátora.“

Vasil se nepřepočítal, nakonec to bláznovství dopadlo pro něho dobře: Diktátor mu dal k dispozici peníze na založení nového ilustrovaného časopisu, namířeného proti Sovětům. Vasil odjel do Prahy, kam chodily od přerovského hostitele každodenně — někdy i vícekrát denně — dopisy, plné rozkazů a poučení. Vasila zajímalo hnutí Zelené Party, pokud projevovalo svou životaschopnost penězi. Jako člověk zdravého rozumu a střízlivých názorů politických si o tom myslel, že to je komedie pomateného, při čemž mu byly záhadny finanční zdroje Zeleného diktátora. I pojal k němu nedůvěru.

Také diktátor nebyl spokojen s prací Vasila a pověřil jinou osobu jako soukromého detektiva, pozorováním Vasila. Ten se rozčílil nad tak vyloženou neúctou k jeho osobnosti a vyslovil pochybnosti o skutečném politickém smýšlení Gorgulova. Diktátor se dověděl o Vasilově nedůvěře a přijel do Prahy v roztrhaných šatech, s aktovkou pod paží, s úmyslem Vasila potrestat. Ale Vasilův odpor byl prudký. V zápalu hádky nazval Diktátora komunistickým agentem provokatérem a slíbil mu, že v tom směru proti němu zakročí. Nato Gorgulov pateticky prohlásil:

„Občane Vasile, pracujete proti bolševikům a proto vám vše odpouštím. Nežádám peněz, které jsem vám dal, chci jen, abyste pokračoval ve vydávání svého časopisu.“

Při těch slovech roztrhl stvrzenky Vasilova příjmu peněz.

„Zprošťuji vás jménem Zeleného diktátora přísahy,“ dodal, „jste volný, s Bohem, nemám už co dělat v Československé republice. Ale svůj úkol vyplním.“

To byla poslední slova, která Vasil slyšel od přerovského Diktátora.

Když přišla do Prahy zpráva o pařížském atentátu, a Vasil četl, že útočníkem je ruský lékař, řekl bez rozmyšlení: „To není nikdo jiný, než Gorgulov.“

Později se rozhovořil:

„Myslím, že to Gorgulov sám neudělal, je nástrojem jiných. Bylo tak lehké získat ho, jen když člověk neodporoval jeho velikášství, k vůli jehož osvědčení byl schopen — podle svých řečí — i velkého zločinu. Možná, že je to člověk slabomyslný, ale možná, že to všechno tak nastrojil, i své bláznivé řeči o diktátorství a Zelené straně, která vyhladí bolševiky. V tom případě to byla geniální příprava. Nu co, nemohl udělat nic horšího ani Francii, ani nám ruským emigrantům, mezi kterými je tak málo zdravých, morálně pevných lidí. Nemohli nám dříve přijít na jméno, jak bude teď?... Víte, myslím si, že někdo dobře vystihl jeho vlastnosti a řekl si, toho člověka třeba využít pro vlastní cíl.“

Stačilo, aby mu někdo řekl: dokaž sám činem, že jsi diktátor, uvěříme ti, budeš naším vůdcem. Jsem jist, že by to pro Gorgulova bylo pokušení, jehož síle by neodolal. Nu což, chtěl vyniknout, vynikl.“

feuilleton

H. Callender :

Alenka v říši nesmyslů

„Tamhle,“ pravil kocour, mávnuv pravou packou, „bydlí kmotr Mudra a tamhle“, mávnuv levou packou, „bydlí zajíc. Navštiv, koho chceš, oba jsou blázni.“ „Ale proč bych chodila mezi blázny?“ ohrazovala se Alenka. „Nu, pomoz si, můžeš-li,“ řekl kocour, „jsme tu všichni blázni. Já jsem blázen — ty jsi blázen, oni jsou blázni.“
Z knihy „Alenčina dobrodružství“.

Je to totiž takhle,“ řekl kmotr Mudra, nalévaje si druhou číšku čaje. „Naši farmáři vyrábějí příliš mnoho pšenice, naše továrny příliš mnoho zboží, naše strojovny příliš mnoho strojů. Jsme tak výkonní, že jsme na tom špatně. Jistě, že to chápeš, ne?“

„Obávám se, že ne,“ pravila Alenka. „Protože, máme-li dostatek potravin a ostatního, každý by měl být spokojen, ne?“

„Ceny strašlivě poklesly,“ pokračoval Mudra, „to je to, co nás tak tíží.“

„Proč by vás to tížilo?“ řekla Alenka, „já myslila, že lidé nařikají, když je draho — měli by tedy být šťastni, když je lacino!“

„Kdepak,“ pravil Mudra, „vyrábíme totiž tolik pomoci strojů, že potřebujeme čím dále tím méně práce. Proto dělník nemůže vydělávat a nemůže kupovat, a zboží, které vyrábějí naše krásně zařízené továrny, není možno prodati.“

„Proč se tedy zboží vyrábí?“ divila se Alenka.

„Jsme hnáni pokrokem,“ pokračoval Mudra, „šetříme a hromadíme kapitál, pomocí jehož stavíme víc a více továren, které se stávají dokonalejšími a výkonnějšími. Čím výkonnějšími se stávají, tím více vyrábějí a tím méně lidí zaměstnávají. Tak jejich výrobky zaplavují trhy a jejich stroje tvoří nezaměstnanost. Dáváme tolik peněz do výroby zboží, že konsument nemá dosti peněz, aby mohl kupovat zboží vyrobené.“

„Pro Boha,“ vykřikla Alenka, „což pak nikdo neví, jak tomu odpomoci?“

„Nu, máme národohospodáře,“ řekl Mudra, „kteří viděli, co přijde, a kteří nás varovali. To však jsou jenom učenci, kteří přednášejí a leží v knihách. Praktičtí lidé, kteří nás vedou, nemají smyslu pro akademické rozumování. Ale za to dobře znají cenu bavlnového brouka.“

„Co je to zač?“

„Tento brouk užírá úrodu bavlny a tak chrání ceny před poklesem,“ vysvětloval Mudra. „Kdyby nebylo toho brouka, byly by bavlnové žně skvělé a Jih by byl ruinován.“

„A tam dole mají jistě pohotově zásobu takových brouků pro obdobné případy?“ tázala se Alenka.

„Zdají se jich mít dost,“ řekl kmotr Mudra.

„Avšak co s ubohým Severem, který má příliš mnoho továren? Nemohl by tenhle brouk užrat také několik továren?“

„Ne,“ ohradil se Mudra, „ostatně, chráníme své továrny cly.“

„Oh, rozumím,“ vykřikla Alenka, „vaše cla pomáhají prodávati zboží, továrnami vyráběné, ne?“

„Ani bych neřekl,“ opáčil Mudra vážně. „Tarif celní brzdí obchod tím, že uzavírá trhy. My zavíráme své trhy proti ostatním zemím, ony pak uzavírají svoje trhy vůči nám. Abys tomu rozuměla: každý národ hledí docílit příznivě obchodní bilance — to znamená, že každý národ

hledí více prodávati, nežli kupuje. Každý chce kupovati méně a méně od ostatních a prodávati jim čím dále tím více.“

„Vždyť však, co jeden národ prodává, druhý musí koupiti,“ řekla Alenka. Byla si tím velmi jista.

„Zajisté,“ připouštěl Mudra.

„Jak tedy mohou všichni najednou prodávati více a kupovati méně?“

„Oni nemohou,“ pravil Mudra. „Oni však ničí obchod jeden druhému, stupňujíce tak všude bídu.“

„Proč si tedy raději navzájem nepomohou?“ tázala se Alenka.

„To je právě to, co nechtějí učiniti,“ řekl Mudra. „Každý národ hledí, aby se obešel bez pomoci druhého. Každý chce být soběstačným, protože kdyby přišla válka, byl by ve výhodě ten národ, který by měl nejmenší dovoz.“

„Mám za to, že nehrozí nebezpečí války,“ řekla Alenka.

„Máme spoustu smluv k zajištění míru — Svaz národů, Locarnskou úmluvu, Kelloggův pakt, rozhodčí smlouvy bez počtu,“ chlubil se Mudra.

„To jsem ráda!“ řekla Alenka s ulehčením. „Pak ovšem se nikdo nebojí války a nikdo nezbrojí.“

„Právě naopak, holčičko,“ řekl Mudra, „každý se bojí a každý zbrojí. Zbrojíme mnohem více než před poslední válkou.“

„Jak je to divné,“ řekla Alenka, ale nechtěla být nezdořilou.

„Co je na tom divného?“ řekl Mudra. „Nikdo totiž nemá důvěry ve smlouvy. Každý ovšem ví, že o n je dodrží, ale není si tím jist u souseda.“

„Tak co má potom za smysl dělat vůbec smlouvy?“ ptala se Alenka.

„Vezmi si raději novou číšku čaje,“ nabízel Mudra.

Tu probudila se myška, protřela si oči a pravila: „Řekni jí, prosím tě, tu historku o reparacích, neboť ty to jsou, které způsobily většinu obtíží.“

„Němci měli vybudovati to, co zničili za války,“ začal Mudra, „to proto, poněvadž válku prohráli — —“

„Myslím, že poslali dělníky a materiál a škodu napravili,“ přerušila ho Alenka.

„Nemluv tak pošetile,“ řekl Mudra, „oni nesměli učiniti nic takového, neboť to by bylo připravilo francouzské stavitele o zadávky a francouzské dělníky o práci.“

„Němci to tedy zaplatili?“

„To nebylo možno. Neměli dosti peněz nebo zlata, a i kdyby byli měli, nebyli by je mohli předati, aniž by ohrozili měny. Jediný způsob, kterým mohli platiti, bylo zbožím. Ale věřitelé nechtěli německé zboží a ohradili se proti němu cly.“

„Jak tedy bylo věřitelům zapláceno?“

„Půjčili Německu peníze, kterými mělo platiti. Německo mělo pak tolik kapitálu, že učinilo svoje továrny výkonnějšími a výkonnějšími, takže vyráběly více a více zboží a zaměstnávaly méně a méně lidí — právě tak jako my ostatní. Nyní, samozřejmě, nemůže platiti.“

„Proč ne, když má tolik kapitálu?“ divila se Alenka.

„To je právě to,“ vysvětloval Mudra, „Německo si vypůjčilo tolik peněz, že je na mizině. Má tak krásné továrny a tak zdatné dělníky, že je bezmocno a jeho lid je v bídě.“

„Když jsou reparace tak špatné, proč je neodstraní?“ tázala se Alenka.

„To se nemůže stát,“ pravil Mudra, „protože Francie by s tím nesouhlasila a protože spojenci musí dostati reparace od Německa, aby mohli zaplatiti svoje dluhy Americe. Tyto dluhy musí být ovšem také zapláceny penězi z prodeje zboží. Ale Amerika zvýšila cla tak, aby omezila množství dováženého zboží.“

„Jak tedy mají být dluhy zapláceny?“

„Nikdo neočekává, že budou zapláceny,“ řekl Mudra, „ale musíme jednat tak, jako bychom myslili, že budou zapláceny. Jedna z těžkostí je, že se dluhy mění rok od roku, takže dlužníci musí platiti ne to, co si vypůjčili, ale mnohem větší částky.“

„Jak je to možné?“ tázala se Alenka.

„Dluhy jsou splatny ve zlatě, jehož cena kolísá. Fakticky dlužníci přijali ne zlato, ale zboží, jehož cena byla tehdy velmi vysoká. A to, co dnes splácejí, není zlato, nýbrž zboží. Ale ceny zboží velmi poklesly; čili, aby zaplatili svůj zlatý dluh, dlužníci platí nyní o 50% více, než si vypůjčili.“

„Je to dobře pro Ameriku?“ tázala se Alenka.

„Jistě že ne,“ řekl Mudra. „Zabraňuje to Americe, aby prodala svoje zboží, neboť tento stav prodlužuje depresi.“

„Proč tedy dovolili, aby se dluhy takhle měnily?“

„Nikdo na to nepomyslel, až se to stalo — nepočítaje hrstku teoretiků, jichž si nikdo nepovšiml,“ řekl Mudra.

„Když byl sestavován Dawesův plán reparační, vtělil do něho nějaký učený pán doložku, ve které stálo, že když cena zlata se změní o 10%, mají býti platby znovu projednány. Každý myslil, že je to neškodný koníček a nechali tu doložku v plánu. Když však Dawesův plán byl nahrazen Youngovým, tuto doložku tam nedali, částečně proto, poněvadž platby Youngova plánu týkaly se splácení dluhů Americe, která neměla takové zajištění.“

Alenka si povzdychla a ptala se sama sebe, zda vůbec něco půjde zase podle zdravého rozumu.

„Proč pak chtějí Francouzi reparace?“ tázala se.

„Oni říkají, že smlouvy jsou svaté a že musí být splněny.“

„A jsou americké dluhy také svaté?“

„Pro Ameriku ano,“ odpověděl Mudra. „Francie chce také zabrániti tomu, aby Německo bylo příliš silné, neboť pak by si mohlo vzpomenouti na revisi mírových smluv.“

„A co tomu říkají Němci?“

„Ti říkají, že jim velmi záleží na tom, aby byli brzo silní a mohli revidovati smlouvy, a pěkně prosí Francii, aby odzbrojila a stala se slabou, aby to mohli učiniti.“

„A co Angličané?“ tázala se Alenka.

„Ti si přejí, aby Německo bylo opět silným a mohlo zaplatiti to, co mu půjčili londýnští bankéři, a aby mohlo pak kupovati hodně anglického zboží. Ale nechťejí ublížiti Francii, která je už teď silná.“

„Tedy nikdo nemůže učiniti vůbec nic?“ pravila Alenka úzkostlivě.

„Inu, on toho nikdo moc neudělal,“ odpověděl Mudra.

„A není důležité něco učiniti?“ nálezala Alenka.

„Samozřejmě, — je to VELICE DŮLEŽITO. Každý to ví,“ řekl Mudra.

A tu si Alenka vzpomněla, co jí říkal kocour.

(Z angličtiny přel. F. R. Baroch.)

dopisy

Stroje a ruce

Pane redaktore,

dovolte mi, abych projevily nesouhlas s článkem p. dr. Procházky, k němuž sám jste připojil kritickou poznámku. Ten osamělý stařec, pracující na zahrádce odlehlé vesničky, ten strýček Jan, hledí na nynější úžasnou události očima mé babičky a má týž recept jako ona. Moje babička vidí také všechno zlo doby v technickém pokroku a také věří, že jediná spása je v zavržení civilisace. Dostí vtipně říká, že ten technický pokrok je nová babylonská věž, která povede k novému zemětřesení a ke zkáze světa — to bude boží trest za vzpurnost techniky.

Pan doktor je přímo nadšen příkladem, že na regulaci Vltavy budou pracovat lidé beze strojů. Tímhle se nenadchne ani moje babička. Ta aspoň si řekne: proč by se ti lidé patlali v bahně, když nemusejí; vždyť i při použití bagrů bude pro ně práce dost. To ani neuváží, co si může uvědomiti pan doktor: za mnoho milionů Kč několik tisíc lidí zreguluje bez bagrů nějaký úsek řeky a bude mít chleba; za tytéž peníze týž počet lidí s použitím bagrů zreguluje ohromně větší úsek řeky a na jejich krajici neubude. A o ten krajíc přijdou v obou případech, až peněz na regulaci bude vyčerpán; stroje s tím nemají co dělati, kde je tu jaký zisk ze zavržení strojů?

K tomu nutno uvážiti: I kdyby to mělo smysl opustiti stroje, kdyby to bylo opravdu žádoucí, je to možné, dovede si to někdo konkrétně představit? A když to nelze reálně provést, má to smysl o tom vůbec jako o aktualitě uvažovati? To může býti předmětem básnické utopie, ale nikoliv vážné úvahy.

Škoda, že nemohu tuto lákavou věc zde rozvinouti. Ale ujišťuji pana doktora, že vládcové světa — a to nejsou t. zv. vlády — lék dobře znají, jako jej známe my všichni. Oni vědí, že k tomu dojíti musí a dojde, ale snaží se tu dobu oddáliti, jak možno nejdále, neuvažující, že vhodnou dobu mohou propásti, že se mohou rozhodnouti — pozdě.

Malé dítě pochopí — a přirozeně chápou to i ředitelé světa odhodlaní držeti se do poslední chvíle proti důsledkům neúprosné logiky vývoje — že: vyřadí-li pokrok techniky a racionalisace z výrobního procesu šestinu zaměstnanců trvale (a v tom je podstata té trvalé složky nynější krise), musí týti o šestinu zkrácena pracovní doba, aby vyřazení mohli býti znovu zařazeni do výrobního procesu. Proto první, ne ovšem jediný konkrétní návrh může býti jen: zákonné zkrácení pracovní a služební doby dnes na 7, později na 6, jednou (v budoucnosti) snad i na 4 hod. denně, na 5, možná 4 dny týdně, na 11—10 měsíců ročně. Odtud se musí vyjít a odtud se také vyjde — bez toho všechna jiná opatření se zhroutí. Provede-li se to včas, bude dobře, propásne-li se krajní doba — jsou důsledky velmi zřejmé. A nám lidem bez moci může to býti lhostejné, ustoupí-li mocní dobrovolně včas či nuceně pozdě. Důsledek v tom směru bude stejný, jediný a nevyzní proti strojům, ba ani proti racionalisaci.

Má drahá babička spráskne však ruce: a jak budou lidé živi, z čeho? Ovšem, mzdy — zde je jádro věci. Toť se rozumí, že už dnes by kapitalista ničeho nenamítal, když vypadne čtvrtina dělnictva, zkrátí o čtvrtinu pracovní dobu a — mzdy. Přišlo by mu to stejně draho a zisk by byl také stejný, dokonce větší. To je také to, co tak úporně hájí a až do krajní meze budou páni kapitalisté hájiti. Toť samozřejmé. Ale je naivní věřiti, že celý zisk z technického pokroku a racionalisace bude moci trvale inkasovati pouze podnikatel. Dobrovolně nebo nuceně uzná — a musí to uznati už velmi brzy — že: tolik, co lidstvo potřebuje, dělnictvo se stroji dovede vyrobiti (bez strojů nikoliv) i není důvodů, proč by dělník nedostal, čeho potřebuje. On musí dostati za zkrácenou dobu pracovní tolik co dnes — to bude jeho podíl z technického pokroku a racionalisace, který dnes podnikatel inkasuje pro sebe. Tedy: chyba a náprava jest v sociální organizaci, ve společenském řádu a ne v technice.

Bouška.

Velký výběr

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.)

K. Wagner. Brno-Česká 16.

Psychoanalýza*)

Potlačený komplex nacházíme v té nebo oné proteovské formě u kořene většiny nervových poruch. Bylo užíváno různých metod, jak se zmocnit provinilého komplexu a vyhladit jeho příznaky. Sugesce za hypnosy byla po dlouhou dobu hlavní metodou útoku. Jejimi obvyklými alternativami bylo buď poslati nemocného na dlouhou cestu po moři nebo jej léčit klidem. Ale byl-li kořen zla v hluboko sedícím a dlouho trvalém sporu, cesta nebo domácí ošetření často dávaly novou příležitost konfliktu, že mohl teprve rádi, nejsa potlačován vnějšími okolnostmi; a konečný stav nemocného byl horší než dříve. I když odpočinek pacientovi prospěl, ve většině případů vyléčil pouze následky a příčinu ponechal beze změny. A táž námitka platí o hypnotické sugesci; odstranila často příznaky, ale nedotkla se příčiny, která dříve nebo později vybuchla novými následky.

Za války byly mnohé případy granátového shocku úspěšně léčeny jiným použitím hypnosy. Jakmile se zjistilo, že nervový stav nemocného byl způsoben nějakým prudkým otřesem hrůzy, odporu nebo strachu, jehož děsivou nebo hanlivou vzpomínku potlačil, bylo použito hypnosy, aby ztracená vzpomínka byla vzbuzena. Podali jsme několik příkladů toho i jak uzdravení bylo často obtížné a doprovázené hlubokým odporem; ale jakmile se dosáhlo obnovení ztracené vzpomínky, příznaky obyčejně zmizely. Toto „odvanutí“ příznaků a příčiny jediným nárazem v paměť vyvolané emoce se nazývá často „a b r e a k c í“. Není žádné pochyby o účinnosti této metody. Ale má své meze. Abreakce sama dovede předně vyléčit pouze určitý případ duševního zhroucení. Clovek se stal nervosním, poněvadž zažil nějakou strašnou zkušenost — ale ve většině případů také pro nějaký vnitřní konflikt, který využil události. Konflikt dlouho trvajícím a těžkým abreakce sama nevyléčí; muž se vrátí do zákopů zdánlivě zdrav, ale s úrodnou půdou pro nejbližší prudký otřes, který u něho může nastati.

U neuros mírových nebývá často jediné události, od které se datuje choroba nemocného; konflikt sám se obyčejně postupně zostřuje; a komplex roste, jsa živěn zkušenostmi let.

Užívalo se také přemlouvání a sugesce za bdění. Ale tyto příliš často nezasažly pravé příčiny choroby. V tomto století dostávala se stále více do popředí metoda známá jakožto psychoanalýza.

Historicky vznikla psychoanalýza z metody abreakce, objevené Breuerem (1842—1925) v roce 1880. Ku konci XIX. století se spojil s Breuerem Sigmund Freud, zdokonaliv tuto metodu. Později Freud sleduje věc sám, byl stále méně spokojen s výsledky abreakce samotné a začal klásti větší váhu na analýsu. První metoda, kterou přijal, byla metoda „volné asociace“. Nemocný při této metodě je vyzván, aby uvolnil a vyčistil mysl co nejvíce a říkal svému doktorovi vše, co do ní přichází a při tom sledoval řetěz představ, ať už jej vede kamkoliv. Při této metodě se sledává, že asociace vedou opětovně nemocného po určitých myšlenkových cestách, které jsou pak náhle zastaveny nějakou překážkou, odporem často tak silným, že se tu skutečně pochod myšlenek zastaví. Freud první připisoval takový odpor jeho pravému zdroji — potlačeným shockům a vzpomínkám a přáním pohřbeným v podvědomí. Je-li nemocný povzbuzován, aby pokračoval, nebo aby znovu začal, lze tyto překážky postupně odstranit a nejenže začne působiti abreakce, ale nemocný si ujasní základní příčiny své poruchy a zjeví se mu skrytý mechanismus jeho vlastní osobnosti. Analýsa ve svých nejlepších účincích znamená nemilosrdné sebezpoznaní, které automaticky vede k vědomé sebedisciplině. Freud brzy doplnil volnou asociaci rozbořením snů nemocného. A v následujícím čtvrtstoletí byla zavedena různá zlepšení anebo aspoň zdokonalení této metody a myšlenek, které jsou jejím podkladem:

V dřívějších dobách byly sny považovány za neobyčejně významné pro život a prostí lidé vždy věřili, že mají ráz prorocství a výstrahy. Ale psychologie až po dobu Freudovu byla nakloněna zlehčovati jejich důležitost. Jemu a jeho spolupracovníkům děkujeme za dnešní naše pochopení jejich velké symptomatické hodnoty. Sen v podstatě je vynořením se nekritického a nekontrolovaného proudu asociací mezi spánkem a bdělým stavem. Potlačené komplexy mají možnost v této nestřežené době se více méně plně vyjádřiti, než normální já se zase zcela obnoví a procitne svěží. Cvičenému pozorovateli odhalují se tu byt i často maskované, skreslené a symbolisované.

Válka velmi naléhavě připomněla, že duševní poruchy vyžadují priměřené sobě ošetření. A v posledních desítkách let došlo k neobyčejnému vývoji psychologických metod k léčení duševně nemocných. Hlavním rysem v tomto vývoji bylo poznání, že psychoanalýsa s myšlenkami, jež tvoří její podklad, přinesl Freud jak věd, tak lékařství nový nástroj svrchovaného významu. Jeho iniciativa vyvolala vášnivou horlivost řady žáků a soupeřů. Je projevem síly a bohatosti tohoto nového odvětví zkoumání, že dává vznikati značně se rozcházejícím názorům a že původce je nyní vystaven hloubavě kritice svých nejoblíbenějších žáků. Vznikly prudké rozpory a objevily se rozkolnické školy psychoanalytické. Nejznámější z rozkolníků jsou Adler a Jung, z nichž jeden opustil Freudovo hnutí v 1911 a druhý v 1913.

Freud důsledně tvrdil, že pohlaví je velkou hnací silou ve všech

podzemních duševních konfliktech. Civilisovaná lidská bytost potlačila a odsunula pohlavní popudy jako žádný jiný živočich ve prospěch výchovného vývoje a společenského klidu. Jeho společenský život a pohlavní život jsou v nezbytném rozporu. Zde Freud podporuje současná antropologie (viz knihu IX, kapitola 1). Ale Adler nahrazuje velmi často při výkladu pohlavní popud vůlí k moci. A v tom se mu dostává také podpory od antropologie. Lidský živočich má nejen opoždění dospívání, ale pozbyl také nezávislosti. Sebeuplatnění spíše než pohlavní žádost je Adlerovi hlavním potlačeným pudem. Ale konec konců pohlavní obcování je hlavní formou sebeuplatnění. Je zřejmo z jeho knih, že Freud užívá libida, což je jeho výrazem pro pohlavní podnět, ve smyslu mnohem širším, než jaký by většina z nás připisovala slovu „pohlavní“. Rozpor s Adlerem může býti do značné míry terminologický. Freudův výklad může býti případněji pro jedny rasy a typy a Adlerův pro druhé. Freud připouští, že většina jeho případů je vzata z blahobytné třídy vídeňských židů.

Jung však jde dále. Rozšířil náš pojem podvědoma. Nalézá v něm nejenom konflikty a potlačené žádosti, ale také pramen inspirací a vyšších podnětů, čině z něho dle hrubých, politování hodných, ale názorných slov jednoho profreudovského kritika, studnici a ne pouze hnojívku. Ve slušné řeči to znamená, že Jung vidí v něm mnohem více nežli jámu pro represe. Je tu, jak tvrdí, „již hotové“ podvědomí. Tato myšlenka, jak uvidíme za chvíli, je velmi značným rozšířením Freudova podvědomí.

Definujeme sporné názory poněkud přesněji. Pravověrný freudovec tvrdí, že všichni procházíme fází dětské pohlavnosti, ve které každé smyslové ukojení, ať už kojení nebo mazlení, je v podstatě pohlavní. To zřejmě rozšiřuje smysl slova „pohlavní“. Tvrdí také, že všichni normálně získáváme v časném dětství „komplex Oedipův“. Oedipus, jak známo, nevědomky zabil vlastního otce Laia a oženil se s vlastní matkou Jocastou. Dle Freudova názoru každý hoch prochází obdobím, kdy je vzrušen pohlavní přitažlivostí k matce a pohlavní zářlivostí k otci, a opak nastává u děvčát. Chování toto může býti zkomplikováno, modifikováno a v mnoha podrobnostech pozměněno, ale základní princip, jak tvrdí Freud, lze vždycky vysledovati. Je tu vždy konflikt a potlačení. Prožití tohoto období ve vývoji a konflikty z něho nezbytně vyplývající zanechávají v každé osobnosti nesmazatelné stopy dobra nebo zla. Z tohoto původního konfliktu se vynořuje normální já okleštěno o tyto původní možnosti incestu a otrovražděného násilí.

Freudovci tvrdí, že podvědomí, které, jak jsme zdůraznili, nezbytně myslí v symbolech, činí tak formami, které jsou téměř všeobecně u každého stejné. Podávají seznam věcí, které symbolisují pohlaví a je to seznam budící podiv. Zdá se, že téměř všechno na světě, od chrámové věže až po tekoucí vodu, má v lidské mysli význam pohlavní. S freudovským slovníkem symbolů může prý každý praktik přeložiti si obsah snů a představ vynořujících se při volné asociaci a dáti jim význam, který zůstává netušen pro nemocného, dokud nepřemohl svůj odpor. Je zrno pravdy v tomto pojmu symbolismu, ale pisatelům tohoto díla se zdá, že freudovci — kteří často dle všeho překonávají a karikují Freuda — jdou zde příliš daleko a tvrdí věci s přílišnou určitostí.

V poslední době Freud projevil náklonnost definovati určité různé činné stránky duše. Dělí ji v „Id“, který je celkovou nádrží podnětových reakcí, v „Ego“, které je povrchovou vrstvou Idu, nalézající se ve vědomém styku se skutečností a v „Superego“, které u člověka (a pouze u člověka) se vyvinulo z Idu; představuje potlačené instinkty, charakterisující člověka a ovládá „Ego“. Toto Superego neb morální či ideální já je dle něho prvně vyvoláno konfliktem Oedipova komplexu. Bude vhodné, abychom se později, až budeme mluvit o sebeovládání, vrátili k této otázce vzájemně působících částí, ve které lze mysl k účelům analýsy chování rozdělit.

Adler zahájil velmi hodnotnou varietu psychoanalýsy, zdůrazniv, jak pocit méněcennosti, jímž tak mnoho lidských bytostí trpí ve svých časných letech, vytváří překompensací přehnanou nebo dokonce i abnormální touhu po úspěchu, moci a uplatnění. Prostá skutečnost, že jsme děti, nucené poslouchati nařízení starších a naučiti se všemu o světě a vedení života v několika krátkých letech, sama o sobě vede k pocitu méněcennosti. Musí tu býti tak mnoho poklesků při jednání a tak často bývá nevyhnutelně vyvoláván pocit stísněnosti a bezradnosti před vyšší autoritou! Přidáme-li k tomu přísné a nechápající rodiče a učitele a citizadostivou, ale precitlivělou povahu, pak konflikt mezi sebezpodceňováním a sebevynášením je téměř nevyhnutelný. Mnohým mladým mužům, které jejich představení označují za domyšlivé a drzé, bylo toto chování nuceno přesvědčením o vlastní méněcennosti, které jim bylo vštěveno v dětství a které se snaží v hlubinách svého podvědoma udusiti. Je to ochranná pokrývka jejich vlastního komplexu méněcennosti.

Jung se pokusil býti plněji práv složitosti duše, než kterýkoliv z jeho soupeřů. Pro něho je to spíše všeobecný pud života než zvláštní pud pohlaví nebo pouhého sebeuplatnění, co nás žene k jemnějšímu přizpůsobení a k plnějšímu ukojení. Podkopává mnohé Freudovy analýsy poukazem, že i když objevíme nějakou dětskou „příčinu“ konfliktu v dospělosti, zřídka kdy to bývá příčina celá. Neboť, jakmile se konflikt objeví, každý pozdější spor popudů bývá obyčejně zatahováno do této bitvy. A každý nově potlačený popud, i když se liší od starého, spojí se téměř vždy se svým přítelem rebelem. Když se zamilovala slečna B. v případě dr. Prince (str. 985), potlačený pohlavní podnět se spojil se světskými nebo sobeckými podněty, potlačenými v dětských letech.

*) Z knihy Huxley-Wellsů: Věda o životě, která vychází v sešitech u fy Fr. Borový, Praha.

Přes

čtvrt milionu výtisků

prodalo se již těchto knih

bratří Čapků

Krakonošova zahrada. Stran 140. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 33.—. Vydání na hollandu brož. Kč 45.—
Zářivé hlubiny a jiné prózy. Lásky hra osudná. Stran 160. Brož. Kč 24.—, váz. Kč 39.—. Vydání na hollandu Kč 60.—. Vydání na japonsku č 39.—
Boží muka. Kniha novel. Stran 152. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 35.—. Vydání na hollandu brož. Kč 50.—. Vydání na japonsku Kč 57.—
Lelio a pro delfína. Stran 128. Brož. Kč 16.—, váz. Kč 31.—. Vydání na hollandu Kč 40.—. Vydání na japonsku Kč 40.—
Loupežník. Komédie. Stran 120. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 33.—. Vydání na hollandu brož. Kč 45.—
Nejskromnější umění. Stran 96. Brož. Kč 15.—. Váz. Kč 30.—. Vydání na hollandu brož. Kč 40.—
R. U. R. Kolektivní drama o vstupní komedii a třech dějstvích. Stran 128. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 33.—. Vydání na hollandu brož. Kč 45.—
Málo o mnohém. Stran 92. Brož. Kč 14.—. Váz. Kč 29.—. Vydání na hollandu Kč 38.—
Továrna na absolutno. Stran 236. Brož. Kč 30.—. Váz. Kč 45.—. Vydání na hollandu Kč 80.—
Věc Makropulos. Komédie o třech dějstvích s přeměnou. Stran 116. Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 33.—. Vydání na hollandu Kč 50.—
Italské listy. Stran 96. Brož. Kč 12.—. Váz. Kč 27.—. Vydání na hollandu Kč 30.—
Ze života hmyzu. Komédie o třech aktech s předehrou a epilogem. Stran 112. Brož. Kč 15.—, váz. Kč 30.—, vydání na hollandu Kč 30.—
Krakatit. Román. Stran 372. Brož. Kč 35.—, váz. Kč 50.—
Anglické listy. Pro větší názornost provázené obrázky autorovými. Stran 140. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 35.—. Vydání na hollandu Kč 50.—
Povídky z jedné kapsy. Stran 244. Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—
Zahradníkův rok. Pro poučení všech zahrádkářů napsal Karel Čapek a nakreslil Josef Čapek. Stran 160. Brož. Kč 24.—. Váz. Kč 39.—. Vydání na hollandu Kč 60.—
Povídky z druhé kapsy. Stran 216. Brož. Kč 28.—, váz. Kč 43.—. Vydání na hollandu Kč 78.—
Výlet do Španěl. Osvětlené obrázky autorovými. Stran 188. Brož. Kč 28.—, Váz. Kč 43.—. Vydání na hollandu Kč 78.—

Stín kapradiny. Povídka. Stran 156. Brož. Kč 24.—. Váz. Kč 39.—. Vydání na hollandu Kč 66.—
Marsyas čili na okraj literatury. Stran 264. Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—. Vydání na hollandu Kč 60.—
Devatero pohádek a ještě jedna jako přívažek od Josefa Čapka. S obrázky Josefa Čapka. Stran 264. Brož. Kč 25.—. Váz. Kč 40.—
Obrázky z Holandska. S obrázky autorovými. Stran 92. Brož. Kč 12.—. Váz. Kč 27.—. Vydání na hollandu Kč 24.—

MIMO SPISY

Kritika slov. Stran 84. Brož. Kč 13.50, váz. Kč 28.50. Vydání na hollandu Kč 27.—
Hovory s T. G. Masarykem. Věk Mladosti. Stran 120. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 35.—. Vydání na hollandu brož. Kč 50.—
Hovory s T. G. Masarykem. II. Život a práce. Stran 176. Brož. Kč 30.—. Váz. Kč 45.—. Vydání na hollandu Kč 70.—
O nejbližších věcech. Feuilletony. Stran 128. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 35.—. Vydání na hollandu brož. Kč 40.—
Skandální aféra Josefa Holouška. Stran 42. Brož. Kč 4.—. Váz. Kč 17.—. Vydání na japonsku Kč 8.—
Trapné povídky. Stran 108. Brož. Kč 21.—. Váz. Kč 36.—. Vydání na japonsku Kč 42.—
Francouzská poesie nové doby. Anthologie, obsahující výběr 52 básníků. Stran 186. Brož. Kč 20.—. V celokožené vazbě Kč 100.—
Země mnoha jmen. Hra o třech dějstvích a proměně. Stran 80. Brož. Kč 18.—, váz. Kč 33.—. Vydání na hollandu Kč 36.—
Umělý člověk. Ilustrovaný feuilleton. Stran 60. Brož. Kč 7.—. Váz. Kč 20.—. Vydání na hollandu Kč 14.—
Ledacos. Feuilletony. Stran 140. Brož. Kč 22.50, váz. Kč 37.50. Vydání na hollandu Kč 45.—
Povídání o pejskovi a kočičce. S obrázky Josefa Čapka. Váz. Kč 50.—
Jak vzniká divadelní hra a průvodce po zákulisí. Stran 84.—. Brož. Kč 9.—. Váz. Kč 22.—
Adam stvořitel. Komédie o sedmi obrazech. Stran 96. Brož. Kč 20.—. Váz. Kč 35.—. Vydání na hollandu Kč 40.—

Dostanete u všech knihkupců a fy

Fr. Borový, nakladatelství, Praha II., Národní tř. 18